२. नफा न कमविणाऱ्या संस्थांची खाती
(Accounts of Not for Profit Concerns)

अभ्यास घटक

२.१.१ प्रस्तावना
२.१.२ नफा न कमविणाऱ्या संस्थांचा अर्थ.
२.१.३ नफा न कमविणाऱ्या संस्थेची वैशिष्ट्ये.
२.१.४ नफा कमविणारी आणि नफा न कमविणारी संस्था यामधील फरक.
२.१.५ लेखा पुस्तके ठेवण्याची आणि अंतिम खाती तयार करण्याची गरज.
२.२.१ प्राप्ती-शोधन खात्याचा अर्थ.
२.२.२ प्राप्ती-शोधन खात्याची वैशिष्ट्ये.
२.२.३ प्राप्ती चे प्रकार (Types of Receipts)
i) भांडवली प्राप्ती
ii) महसुली प्राप्ती
२.२.४ शोधनाचे प्रकार (Types of Payments)
i) भांडवली खर्च
ii) महसुली खर्च
iii) आस्थगित महसुली खर्च (Deferred Revenue Expenditure).
२.२.५. प्राप्ती -शोधन खात्याचे प्रारूप / नमूना.
२.३.१ उत्पन्न -खर्च खात्याचा अर्थ
२.३.२ उत्पन्न -खर्च खात्याची वैशिष्ट्ये
२.३.३ उत्पन्न -खर्च खात्याचे प्रारूप/नमूना
२.३.४ प्राप्ती -शोधन खाते आणि उत्पन्न -खर्च खाते यामधील फरक
२.३.५ उत्पन्न -खर्च खाते तयार करणे
२.३.६ ताळेबंद तयार करणे
२.३.७ गर्भित (ध्वनित) समायोजना (Implied Adjustments)
२.३.८ भांडवल निधी
२.३.९ ताळेबंदाचे प्रारूप/नमूना
२.३.९ (अ) अतिरिक्त माहिती :
१. अदत्त आणि पूर्वदत्त खर्च.
२. उपार्जित अप्राप्त उत्पन्न आणि अगाऊ (Advance) मिळालेले उत्पन्न.
३. अगाऊ मिळालेली वर्गणी आणि अप्राप्त वर्गणी.
४. घसारा.
५. प्रवेश शुल्काचे भांडवलीकरण.
६. देणग्यांमधून विशेष निधी निर्माण करणे.

७. लेखन सामग्रीचा साठा (स्कंध) Stock of Stationery,

८. संपत्ती आणि देयतांच्या प्रारंभिक शिलका.

(ब) महत्त्वपूर्ण पदे

१. प्रवेश शुल्क

२. वर्गणी

३. मृत्युपत्रीत दान(Legacy)

४. आजीवन सदस्यता शुल्क

५. जुन्या संपत्तीची विक्री, निरुपयोगी सामग्री, वर्तमान पत्रे (News Papers) इ. ची विक्री

६. विशिष्ट देणग्या

७. सामान्य देणग्या

८. विशिष्ट निधी

९. देणगी (दान) निधी (Endowment Funds)

क्षमता विधाने

❑ *या प्रकरणाचा अभ्यास केल्यानंतर विद्यार्थी सक्षम होतील :*

- *नफा न कमविणाऱ्या संस्थेचा अर्थ व वैशिष्ट्ये समजतो.*
- *प्राप्ती शोधन खात्याचा अर्थ व वैशिष्ट्ये सांगतो .*
- *उत्पन्न खर्च खात्याचा अर्थ समजून नफा-तोटा खाते व उत्पन्न - खर्च यातील फरक जाणतो.*
- *नफा कमविणाऱ्या व नफा न कमविणाऱ्या संस्थेतील फरक जाणतो.*
- *उत्पन्न खर्च खाते व ताळेबंद तयार करण्यासाठी आवश्यक ती कौशल्ये आत्मसात करतो.*

२.१.१ प्रस्तावना (Introduction) :

संस्थाचे दोन प्रकार आढळतात.

१) व्यावसायिक संस्था किंवा नफा कमविणाऱ्या संस्था आणि

२) अव्यावसायिक किंवा नफा न कमविणाऱ्या संस्था

व्यावसायिक संस्थेचा मुख्य उद्देश नफा कमविणे हा असतो. त्या व्यावसायिक कार्यात गुंतलेल्या असतात जसे वस्तू आणि सेवा यांची खरेदी-विक्री करणे. अशा संस्थांमधे एकल व्यवसाय संस्था, भागीदारी संस्था, सहकारी संस्था, सार्वजनिक मर्यादित प्रमंडळ (Public Limited Company) इत्यादींचा समावेश होतो. ह्या संस्था नफा मिळविण्याच्या उद्देशाने स्थापन करण्यात येतात. अशा संस्था आपल्या व्यवसायाच्या कारभाराचे विशिष्ट कालावधीतील परिणाम शोधून काढण्याकरिता अंतिम खाती, म्हणजेच व्यापार व नफा-तोटा खाते आणि ताळेबंद तयार करतात.

नफा न कमविणाऱ्या संस्थांचा मुख्य उद्देश आपल्या सभासदांना किंवा समाजाला सेवा प्रदान करणे हा असतो. अशा संस्था ह्या नफा मिळविण्याचे उद्देशाने स्थापन झालेल्या नसतात. या कोणत्याही व्यापारिक किंवा उत्पादन कार्यात (Trading or manufacturing activities) गुंतलेल्या नसतात.

क्रीडा मंडळे (Sports club), धर्मार्थ दवाखाने, शाळा, महाविद्यालये, विद्यापीठे, कामगार संघटना, वाणिज्य मंडळ, (Chember of Commerce), व्यावसायिक (पेशेवर) संस्था (Professional Institutions), विश्वस्त संस्था (Trusts), समाज कल्याण संस्था, धार्मिक संस्था, सार्वजनिक ग्रंथालये इ. नफा न कमविणाऱ्या संस्थांची उदाहरणे होत. यांचा मुख्य उद्देश आपल्या सभासदांना सेवा पुरविणे हा असतो. अशा सर्व संस्था विभिन्न पद्धतीने हिशेबाची लेखा पुस्तके ठेवतात.

नफा कमविणे हा उद्देश नसल्यामुळे नफा न कमविणाऱ्या संस्था या नफा-तोटा खाते तयार करीत नाहीत मात्र त्या ऐवजी उत्पन्न-खर्च खाते तयार करतात. त्याच बरोबर या संस्था तेरीज पत्रकदेखील तयार करीत नाहीत तर त्याऐवजी प्राप्ती-शोधन खाते तयार करतात. तसेच एका विशिष्ट तारखेला संस्थेचे शुद्ध मूल्य (Net Worth) जाणून घेण्यासाठी ताळेबंद तयार करतात. थोडक्यात नफा न कमविणाऱ्या संस्थेच्या अंतिम खात्यांमधे उत्पन्न -खर्च खाते आणि ताळेबंदाचा समावेश होतो.

२.१.२ नफा न कमविणाऱ्या संस्थेचा अर्थ :

नफा न कमविणाऱ्या संस्था ह्या अशा संस्था होत की ज्यांचा प्रारंभ नफा मिळविण्यासाठी झालेला नसतो. त्या आपल्या सभासदांना कमीत कमी खर्चात गुणवत्तापूर्ण सेवा प्रदान करण्यावर लक्ष केन्द्रित करतात. यांचा मुख्य उद्देश समाजाला सेवा पुरविणे आणि कला, संस्कृती, खेळ, शिक्षण इत्यादिंना प्रोत्साहन देणे, त्यांचे संवर्धन करणे हा असतो.

नफा न कमविणाऱ्या संस्थाचे स्वरूप हे इतर व्यावसायिक संस्थांच्या स्वरूपापेक्षा वेगळे असते. या संस्था सभासदांनी किंवा इतरांनी दिलेली वर्गणी, प्रवेश शुल्क, व देणग्या आणि सरकार कडून प्राप्त अनुदान (Grants) अर्थसहाय्य (Subsidies),किंवा सूट (Concession) इत्यादींचे माध्यमातून उत्पन्न प्राप्त करीत असतात.

२.१.३ नफा न कमविणाऱ्या संस्थांची वैशिष्ट्ये (Features of 'Not for Profit' concerns) :

१. अशा संस्थांचा प्राथमिक उद्देश आपल्या सभासदांना किंवा इतरांना सेवा प्रदान करणे हा असतो. नफा मिळविणे हा उद्देश नसतो.

२. अशा संस्थांची स्थापना ही कला, संस्कृती, शिक्षण, खेळ, धर्मादाय (Charity), आरोग्य, धार्मिक इत्यादींच्या संवर्धनासाठी करण्यात येते.

३. अशा संस्थांच्या सदस्यांना लाभांश देण्यात येत नाही, यावर प्रतिबंध आहे.

४. अशा संस्थांचे व्यवस्थापन व संचालन संस्थेच्या सभासदांनी निवडून दिलेल्या प्रतिनिधींद्वारे करण्यात येते.

५. ह्या संस्था उत्पन्न-खर्च खाते, प्राप्ती-शोधन खाते आणि ताळेबंद तयार करतात.

६. अशा संस्था भांडवल निधी निर्माण करतात. भांडवल निधी ही प्रवेश शुल्क, वाढावा, मृत्युपत्रीत देणगी आणि भांडवल निधीसाठी मिळालेल्या विशेष देणग्या यांचे माध्यमातून निर्माण करण्यात येते.

२.१.४ नफा कमविणाऱ्या संस्था आणि नफा न कमविणाऱ्या संस्था यामधील फरक

फरकाचे मुद्दे	नफा कमविणाऱ्या संस्था	नफा न कमविणाऱ्या संस्था
१. प्राथमिक उद्देश	या संस्थांचा प्राथमिक उद्देश नफा कमविणे हा आहे.	या संस्थांचा प्राथमिक उद्देश सेवा प्रदान करणे हा आहे.
२. तेरीज पत्रक तयार करणे	तेरीज पत्रक तयार केले जाते	तेरीज पत्रक तयार करण्यात येत नाही. त्या ऐवजी प्राप्ती-शोध खाते तयार करण्यात येते.
३. लेखा विवरणे	i) व्यापार खाते ii) नफा-तोटा खाते iii) ताळेबंद	i) प्राप्ती-शोधन खाते ii) उत्पन्न-खर्च खाते iii) ताळेबंद
४. शुद्ध परिणाम (Net Result)	शुद्ध नफा / शुद्ध तोटा (Net Profits / Net Loss)	वाढावा / तूट (Surplus / Deficit)
५. स्वामित्व निधी(Owner's Fund)/ भांडवल निधी	स्वामित्व निधीची राशी ही व्यवसाय स्वामीच्या गुंतवणुकीमध्ये मिळविली जाते. अर्थात - भांडवल (+) राखीव निधी (+) अधिशेष(Surplus)	भांडवल निधी ही वाढाव्याची संचित रक्कम (Accumulated amount of Surplus), प्रवेश शुल्क, देणगी व उत्पन्न-खर्च खात्यामधील वाढवा संबंधी रकमांचे प्रतिनिधित्व करते.

२.१.५ लेखा पुस्तके ठेवण्याची व अंतिम खाती तयार करण्याची आवश्यकता :

नफा न कमविणाऱ्या संस्था ह्या व्यावसायिक कार्यात गुंतलेल्या नसतात. त्या सार्वजनिक पैशांनी आपला कारभार करतात. या संस्था जनतेकडून वर्गणी, देणग्या, अनुदाने, प्रवेश शुल्क इत्यादीचे माध्यमाने रकमा जमा करतात. म्हणून या संस्था त्यांनी जमा केलेल्या आणि खर्च केलेल्या रकमेकरीता समाजाला उत्तरदायी असतात. म्हणून योग्य प्रकारे लेखा-पुस्तके ठेवणे गरजेचे असते.

नफा न कमविणाऱ्या संस्थांना पुढील कारणांमुळे योग्य प्रकारे लेखा पुस्तके ठेवावी लागतात.

१. वित्तिय व्यवहारांवर योग्य ते नियंत्रण ठेवणे.

२. उत्पन्नाचे स्रोत व खर्चाची पदे जाणणे.

३. त्यांना लागू असलेल्या कायदेशीर तरतुदींची पूर्तता करणे

उदाहरणार्थ - नफा न कमविणाऱ्या संस्थांचे धर्मादाय संस्था म्हणून मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियमांतर्गत नोंदणी करण्यात येते, किंवा सहकारी संस्था म्हणून सहकारी संस्था कायद्या अंतर्गत नोंदणी करण्यात येते, व संबंधित कायद्याच्या तरतुदींनुसार अंदाजपत्रक तयार करणे. लेखापुस्तकांचे अंकेक्षण करून घेणे, तसेच इतर विभिन्न पुस्तके व विवरणे ठेवावी लागतात.

४. एका विशिष्ट कालावधीत संस्थेला झालेला वाढवा (Surplus) किंवा तूट (Deficit) जाणून घेणे.

५. एका विशिष्ट दिवशी संस्थेजवळ असलेल्या शुद्ध संपत्तीचे मूल्य(Net Worth) जाणून घेणे.

६. रोख रकमा व संपत्तीचा दुरूपयोग आणि भ्रष्टाचार टाळणे.

२.२.१ प्राप्ती-शोधन खात्याचा अर्थ :

अर्थ (Meaning) - नफा न कमविणाऱ्या संस्थांच्या दैनंदिन आर्थिक व्यवहारांची नोंद सर्वप्रथम रोख पुस्तकात करण्यात येते व तद्नंतर त्यांची नोंद खातेवहीतील खात्यांमधे करण्यात येते. लेखांकन अवधीच्या शेवटी रोखपुस्तकाचे व खातेवहीतील खात्यांचे संतुलन करण्यात येते व खात्यातील शिलकांचे आधारे प्राप्ती-शोधन खाते तयार करण्यात येते.

प्राप्ती-शोधन खाते हे 'वास्तविक खाते' आहे. उधारीच्या व्यवहारांची नोंद प्राप्ती-शोधन खात्यात करण्यात येत नाही. प्राप्ती-शोधन खाते हा रोख व बँक व्यवहार यांचा एका विशिष्ट कालावधीचा सारांश (गोषवारा) (Summary) होय. यामधे नावे बाजूस सर्व प्राप्ती आणि जमा बाजूस सर्व शोधन (Payments) दर्शविले जाते.

या खात्याची सुरवात प्रारंभीच्या रोख आणि बँक शिलकेनी होते व लेखांकन अवधीचे शेवटीच्या रोख आणि बँक शिलकेनी ते बंद करण्यात येते.

प्राप्ती (Receipts) : एका विशिष्ट कालावधीतील सर्व प्राप्ती (Receipts) मग ती कोणत्या वर्षाशी संबंधित मिळकत आहे, ती महसूल की भांडवली या पैकी कोणत्या स्वरूपाची आहे, तसेच प्राप्त रोख ही मागील वर्षाशी किंवा चालू वर्षाची किंवा पुढील वर्षाशी संबंधित आहे असा कोणताही विचार न करता प्राप्त रक्कम प्राप्ती-शोधन खात्यात 'नावे' करण्यात येते.

शोधन (Payments) : एका विशिष्ट कालावधीत करण्यात आलेले सर्व शोधन मग ते कोणत्या कालावधीशी संबंधित आहे, ते भांडवली की महसुली या पैकी कोणत्या स्वरूपाचे आहे, असे शोधन हे मागील वर्षाशी किंवा चालू वर्षाशी किंवा पुढील वर्षाशी संबंधित आहे असा कोणताही विचार न करता प्राप्ती-शोधन खात्याला 'जमा' करण्यात येते.

प्राप्ती–शोधन खाते

३१ मार्च ....रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
सर्व प्राप्ती (रोख) (महसुली किंवा भांडवली)	xxx	सर्व शोधन (रोख) (महसुली किंवा भांडवली)	xxx
मागील वर्षाची xx		मागील वर्षाचे xx	
चालू वर्षाची xx		चालू वर्षाचे xx	
पुढील वर्षाची xx		पुढील वर्षाचे xx	

२.२.२ प्राप्ती – शोधन खात्याची वैशिष्ट्ये:

१. प्राप्ती–शोधन खाते हे एक वास्तविक खाते (Real Account)आहे.

२. प्राप्ती–शोधन खाते हे रोख पुस्तका सारखेच (Similar) असते.(हा रोख व बँक व्यवहारांचा सारांश होय)

३. या मधे सर्वप्रकारच्या प्राप्ती आणि शोधनांचा समावेश होतो. (महसुली असो की भांडवली असो)

४. या मधे एका विशिष्ट कालावधितील सर्व प्राप्ती आणि झालेल्या शोधनाची नोंद करण्यात येते. (मग ते मागील, चालू किंवा पुढील वर्षाचे असो)

५. कोणत्याही प्रकारची येणे असलेली राशी (Receivable amount) किंवा देय असलेली राशी (Payable amount) ची नोंद या खात्यामधे केली जात नाही.

६. या खात्याचे आधारे नफा न कमविणाऱ्या संस्थेची अंतिम खाती तयार करता येतात.

७. हे खाते वर्षाच्या प्रारंभीची आणि वर्षाचे शेवटी असलेली रोख आणि बँकेतील शिल्लक (किंवा बँक ओव्हरड्राफ्ट) दाखविते.

८. चालू वर्षाशी संबंधित बुडीत कर्ज, संशयित बुडीत कर्ज निधी, घसारा या सारखी पदे या खात्यात दर्शविण्यात येत नाहीत.

२.२.३ प्राप्तीचे प्रकार (Types of Receipts) :

i) भांडवली प्राप्ती (Capital Receipts)

ii) महसुली प्राप्ती (Revenue Receipts)

i) **भांडवली प्राप्ती :–** सर्व अनावर्ती (Non recurring) स्वरूपाच्या म्हणजेच ज्या वारंवार प्राप्त होत नाहीत आणि ज्या संस्थेच्या नियमीत उत्पन्नाचा भाग ठरत नाही अशा सर्व प्राप्ती म्हणजे भांडवली प्राप्ती होय.

उदाहरणार्थ – इमारत, क्रीडा स्पर्धा, ग्रंथालय अशा विशिष्ट कार्याकरिता प्राप्त झालेल्या देणग्या, आजीवन सभासद शुल्क, स्थिर संपत्तीच्या विक्रीपासून मिळणारे उत्पन्न इत्यादी. भांडवली प्राप्तीची रक्कम ही एकतर भांडवल निधीमधे मिळविली जाते किंवा ताळेबंदाचे देयता बाजूवर वेगळी दर्शविली जाते.

ii) **महसुली प्राप्ती :–** अशी प्राप्ती जी आवर्ती (Recurring) स्वरूपाची म्हणजेच वारंवार प्राप्त होणारी असते आणि नियमित उत्पन्न देणारी असते ती महसुली प्राप्ती समजली जाते.
उदाहरणार्थ – वर्गणी, भाडे, लॉकर भाडे, प्राप्त व्याज इत्यादी.

प्राप्ती (Receipts)

महसुली → उत्पन्न

भांडवली

सर्वच प्राप्ती ही उत्पन्नाची पदे नसतात. भांडवली प्राप्तीचा विभिन्न प्रकारे विचार केला जातो.

२.२.४ शोधनाचे प्रकार (Types of Payments) :

शोधन

भांडवली खर्च	महसुली खर्च आणि स्थगित महसुली खर्च
(दीर्घ कालावधी)	(अल्प कालावधी)
जमीन, फर्निचर, सयंत्र इत्यादींची खरेदी	पगार, कर (Taxes), विमा हप्ता, इत्यादी.

i) **भांडवली खर्च (Capital Expenditure) :–** हे खर्च अनावर्ती (Non-Recurring) स्वरूपाचे असतात. अशा खर्चाचे फायदे संस्थेला दीर्घकाळ पर्यंत मिळतात. हे खर्च ताळेबंदाच्या संपत्ती बाजूवर दर्शविले जातात आणि त्यांची शिल्लक ही पुढील लेखांकन कालावधीत नेली जाते.

ii) **महसुली खर्च (Revenue Expenditure) :–** जर एखाद्या खर्चाचे फायदे हे एका लेखांकन कालावधीतून पुढील लेखांकन कालावधीत नेले जाऊ शकत नसतील अशा खर्चांना महसुली खर्च मानले जाते. हे खर्च आवर्ती स्वरूपाचे असतात. सर्वसाधारणपणे अशा खर्चाचे फायदे त्वरित मिळतात.

iii) **स्थगित महसुली खर्च (Deferred Revenue Expenditure) :–** वस्तुतः स्थगित महसुली खर्च हा महसुली खर्चच होय. अशा खर्चाचे फायदे हे एका वर्षापेक्षा अधिक कालावधीपर्यंत मिळत असतात.

उदाहरणार्थ – ३ वर्षाकरिता जाहिरात खर्चाचे दिले ' ३०,००० या एकूण जाहिरात खर्चापैकी १/३ हिस्सा (' ३०,०००चा १/३ हिस्सा) म्हणजे '१०,००० चालू वर्षाचा खर्च समजला जाईल. ही रक्कम उत्पन्न–खर्च खात्याला नावे करण्यात येईल आणि २/३ हिश्याची म्हणजे ' २०,००० ही राशी ताळेबंदाच्या संपत्ती बाजूवर दर्शविण्यात येईल.

एकूण प्राप्ती

महसुली → उत्पन्न खर्च खात्याची जमा बाजू

भांडवली → ताळेबंदाची देयता बाजू

एकूण शोधन

महसुली → उत्पन्न खर्च खात्याची नावे बाजू

भांडवली → ताळेबंदाची संपत्ती बाजू

२.२.५ प्राप्ती – शोधन खात्याचे प्रारूप :

.... यांचे पुस्तकात

प्राप्ती – शोधन खाते

३१ मार्च .... रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)			शिल्लक (पुढे आणली)		xxx
हस्तस्थ रोख	xxx		(बँक ओव्हरड्राफ्ट असल्यास)		
बँकेतील रोख	xxx		पगार / वेतन		
(बँकांची नावे)(Name of Banks)		xxx	मागील वर्षाचा	xxx	
वर्गणी			चालू वर्षाचा	xxx	xxx
मागील वर्षाची	xxx		भाडे, दर आणि कर		
चालू वर्षाची	xxx		मागील वर्षाचा	xxx	
पुढील वर्षाची	xxx	xxx	चालू वर्षाचा	xxx	
प्रवेश शुल्क (Entrances / Admission fees)		xxx	पुढील वर्षाचा	xxx	xxx
आजीवन सभासद शुल्क		xxx	छपाई व लेखन सामग्री		xxx
मृत्युपत्राद्वारे प्राप्त राशी (Legecies)		xxx	सामान्य खर्च		xxx
सरकारी अनुदान		xxx	बँक कर्जावरील व्याज		xxx
सामान्य देणगी		xxx	विद्युत शुल्क		xxx
विशिष्ट निधी करिता देणगी		xxx	अंकेक्षण शुल्क		xxx
(जसे – इमारत निधी, पारितोषिक निधी, खेळ स्पर्धा निधी इ.)			क्रीडा महोत्सव खर्च		xxx
प्राप्त लाभांश		xxx	खेळ सामग्रीची खरेदी		xxx
सभागृहाचे प्राप्त भाडे		xxx	विमा		xxx
विविध उत्पन्न		xxx	टेलीफोन / मोबाइल खर्च		xxx
जुन्या सामग्रीची विक्री		xxx	बँक शुल्क / आकार		xxx
जुन्या वर्तमानपत्रांची विक्री/ रद्दी विक्री		xxx	पोस्टेज		xxx
किरकोळ प्राप्ती		xxx	वाहन व्यय(Conveyance)		xxx
क्रीडा महोत्सवापासून प्राप्ती		xxx	वार्षिक कार्यक्रम खर्च		xxx
क्रिकेट शुल्क		xxx	मुदत ठेव		xxx
शिक्षण शुल्क		xxx	स्थिर संपत्तीची खरेदी		xxx
सत्र शुल्क(Term Fees)		xxx	पुस्तके		xxx
दंड वसुली		xxx	फर्निचर		xxx
लॉकर भाडे		xxx	इमारत		
परीक्षा शुल्क		xxx	गुंतवणूक		xxx
शिल्लक (पुढे नेली)		xxx	वर्तमान पत्रे		xxx
(बँक ओव्हरड्राफ्ट असल्यास)			कार्यालय खर्च		xxx
			दुरुस्ती/खर्च		xxx
			शिल्लक (पुढे नेली)		xxx
			हस्तस्थ रोख	xxx	
			बँक रोख (बँकांची नावे)	xxx	
		XXXX			XXXX

२.३.१ उत्पन्न – खर्च खात्याचा अर्थ :

अर्थ (Meaning) : एका विशिष्ट कालावधितील महसुली उत्पन्न आणि खर्चाचा सारांश म्हणजे उत्पन्न – खर्च खाते होय. या खात्याचे स्वरूप हे नफा – तोटा खात्यासारखेच असते. हे एक नामधारी खाते (Nominal Account) आहे. नफा न कमविणाऱ्या संस्था या उत्पन्न – खर्च खाते तयार करतात. या खात्यामधे चालू वर्षाशी संबंधित सर्व खर्च व हानीची पदे नावे करण्यात येतात आणि चालू वर्षाशी संबंधित उत्पन्न व लाभ संबंधीची सर्व पदे जमा करण्यात येतात.

उत्पन्न/ आय (Incomes) : उत्पन्न – खर्च खात्यामधे केवळ चालू वर्षाशी संबंधित महसुली उत्पन्न वा लाभ जमा करण्यात येतो.

उदाहरणार्थ – प्राप्त वर्गणी, गुंतवणुकीवर प्राप्त व्याज, विविध प्राप्ती, मिळालेल्या सामान्य देणग्या, प्राप्त शिक्षण शुल्क इत्यादी. मागील वर्षाच्या किंवा पुढील वर्षाशी संबंधित उत्पन्नाचा यात समावेश होत नाही. असे असले तरी चालू वर्षाशी संबंधित उत्पन्न मग ते वास्तविक मिळालेले असो किंवा नसो किंवा चालू वर्षाचे जे मागील वर्षात मिळालेले असेल अशा सर्व उत्पन्नांचा या मधे समावेश होतो. दुसऱ्या शब्दांमधे चालू वर्षाशी संबंधित अप्राप्त उत्पन्न आणि पूर्वप्राप्त उत्पन्नाचा या मधे विचार करण्यात येतो.

खर्च / व्यय (Expenditure) : उत्पन्न – खर्च खात्यामधे केवळ चालू वर्षाशी संबंधित महसुली खर्च वा हानी नावे करण्यात येते. नफा न कमविणाऱ्या विभिन्न संस्थांचे अनुरूप खर्चाची पदे ही वेगवेगळी असु शकतात. या मधे मागील वर्षासाठी किंवा पुढील वर्षासाठी करण्यात आलेल्या खर्चाचा विचार केला जात नाही. असे असेल तरी चालू वर्षाशी संबंधित असलेले सर्व खर्च मग ते वास्तविकतः करण्यात आलेले आहेत किंवा नाहीत किंवा त्यांचे शोधन मागील वर्षात झालेले असेल अशा सर्व खर्चांचा समावेश चालू वर्षामधे करण्यात येतो. अन्य शब्दांमधे अदत्त (देणे बाकी) खर्च आणि मागील वर्षातील पूर्वदत्त खर्चाचा विचार करण्यात येतो.

उत्पन्न – खर्च खात्यामधे वाढावा किंवा तूट दिसून येते. जर 'वाढावा' असेल तर 'भांडवल निधीत' मिळविण्यात येतो आणि जर 'तूट' असेल तर 'भांडवल निधीतून' वजा करण्यात येते. भांडवली प्राप्ती आणि भांडवली शोधन (Capital Receipts and Capital Payments) या पदांची उत्पन्न – खर्च खात्यात नोंद केली जात नाही.

२.३.२ उत्पन्न – खर्च खात्याची वैशिष्ट्ये :

१) उत्पन्न – खर्च खाते हे नामधारी खाते आहे.

२) या खात्यामधे केवळ चालू आर्थिक वर्षाशी संबंधित महसुली खर्च व महसुली उत्पन्नाची नोंद करण्यात येते.

३) हे नफा – तोटा खात्यासारखेच आहे.

४) नफा न कमविणाऱ्या संस्था या नफा – तोटा खात्या ऐवजी उत्पन्न – खर्च खाते तयार करतात.

५) संस्थेला वाढवा (Surplus) किंवा तूट (Deficit) झाली आहे. याची माहिती करून घेण्याकरिता हे खाते तयार करण्यात येते.

६) उत्पन्न – खर्च खाते हे नेहमी ताळेबंदाबरोबर जोडले जाते.

७) या खात्याला प्रारंभिक शिल्लक नसते.

८) वाढावा किंवा तूट भांडवल निधीला स्थानांतरित करण्यात येते.

९) या मधे चालू वर्षाशी संबंधित सर्व रोख व अरोखीकृत पदांची (Cash as well as Non – Cash items) नोंद करण्यात येते. उदाहरणार्थ – देण्यात आलेला पगार (दत्त वेतन), देणे बाकी पगार (अदत्त वेतन), बुडीत कर्ज, स्थिर संपत्तीवरील घसारा इत्यादी.

२.३.३ उत्पन्न – खर्च खाते / आय – व्यय खाते – प्रारूप :

.... चे पुस्तकात

उत्पन्न – खर्च खाते

३१ मार्च .... रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
पगाराचे दिले / दत्त वेतन	xxx		प्राप्त वर्गणी	xxx	
(–) मागील वर्षाचा दिलेला	xxx		(–) :		
(–) पुढील वर्षाचा दिलेला	xxx		i) मागील वर्षाची प्राप्ती xxx		
	xxx		ii) पुढील वर्षाची प्राप्ती xxx	xxx	
(+) अदत्त पगार (देणे बाकी)	xxx		(+) :		
	xxx		i) चालू वर्षाची मागील वर्षामधे प्राप्त		
			झालेली xxx		
(+)मागील वर्षातील पूर्वदत्त	xxx	xxx	ii) चालू वर्षाची अप्राप्त xxx	xxx	xxx
मजुरी		xxx	प्राप्त भाडे		xxx
छपाई व लेखन सामग्री		xxx	व्याज मिळाले		xxx
भाडे		xxx	प्राप्त लाभांश		xxx
व्याज		xxx	शासकीय अनुदान (सामान्य)		xxx
वाहन खर्च (Conveyence)		xxx	मैदान भाडे (Ground Rent)		xxx
दर आणि कर(Rates & Taxes)		xxx	विविध प्राप्ती		xxx
विमा हप्ता / प्रव्याजी		xxx	प्रवेश शुल्क (महसुली)		xxx
(Insurances Premium)			(Entrance / Admission fees)		
अंकेक्षण शुल्क		xxx	आजीवन सभासद शुल्क		xxx
कार्यालय खर्च		xxx	देणगी (सामान्य)		xxx
टेलीफोन / मोबाईल खर्च		xxx	संपत्ती – विक्री वरील नफा		xxx
औषधी		xxx	तूट (खर्चाचे उत्पन्नावरील आधिक्य)		xxx
वापरलेली क्रीडा सामग्री					
(Sports Materials)					
लेखन सामग्री / औषधी					
प्रारंभिची शिल्लक	xxx				
(+) खरेदी	xxx				
	xxx				
(–) शेवटची शिल्लक	xxx	xxx			
दुरुस्ती व देखभाल		xxx			
विद्युत खर्च (शुल्क)		xxx			
वर्तमान पत्रे आणि नियतकालिके		xxx			
विविध खर्च		xxx			
संपत्ती विक्रीवरील तोटा		xxx			
स्थिर संपत्तीवर घसारा		xxx			
वाढावा		xxx			
(उत्पन्नाचे खर्चावरील आधिक्य)					
		xxx			xxx

२.३.४ प्राप्ती शोधन खाते व उत्पन्न – खर्च खाते यातील फरक.

मुद्दे	प्राप्ती शोधन खाते	उत्पन्न – खर्च खाते
१) खाते प्रकार	हे वास्तविक खाते आहे.	हे नामधारी खाते आहे.
२) स्वरूप	हे रोख पुस्तकासारखेच असते.	हे नफा-तोटा खात्यासारखेच असते.
३) हेतू	हे खाते रोख-व्यवहारांचा सारांश प्रस्तुत करते.	हे खाते आपणास उत्पन्न व खर्च व्यवहारांतून शुद्ध परिणाम – वाढावा किंवा तूट स्वरूपात दर्शविते.
४) प्रारंभिक शिल्लक	या खात्याची सुरूवात रोख व बँक शिलकेने होते.	या खात्याला प्रारंभिक शिल्लक नसते.
५) अंतिम शिल्लक	विशिष्ट कालावधीच्या शेवटी या खात्याची अंतिम शिल्लक ही हस्तस्थ रोख व अधिकोषस्थ रोखेचे (बँक शिलकेचे) प्रतिनिधित्व करते.	या खात्याची अंतिम शिल्लक वाढवा किंवा तूट हा परिणाम दर्शविते.
६) प्राप्ती शोधन	चालू वर्षात मिळालेल्या सर्व प्राप्ती आणि केलेले सर्व शोधनाची नोंद या खात्यात केली जाते. मग ते महसुली किंवा भांडवली असो.	या खात्यात केवळ चालू वर्षाशी संबंधित महसुली उत्पन्न व खर्चाची नोंद केली जाते.
७) पदांचे स्वरूप	या खात्यात अरोखीकृत (Non – Cash) पदांचा समावेश होत नाही.	या खात्यात अरोखीकृत (Non – cash) पदांचा समावेश होतो. उदा. बुडीत कर्ज, घसारा, अदत्त खर्च इ.
८) सर्व खाती	या खात्यात वैयक्तिक, वास्तविक आणि नामधारी अशा सर्वच खात्यांशी संबंधित पदांचा समावेश होतो.	या खात्यामध्ये केवळ नामधारी खात्याशी संबंधित पदांचा समावेश होतो.
९) कालावधी	या खात्यात कोणत्याही कालावधीशी संबंधितप्राप्ती व शोधनाच्या रकमा असल्या तरी त्यांचा समावेश होतो मग त्या मागील, चालू किंवा पुढील वर्षाशी संबंधित असो.	या खात्यांमध्ये केवळ चालू वर्षाशी संबंधित रकमांचाच समावेश होतो.
१०) ताळेबंद	प्राप्ती शोधन खात्याला ताळेबंद जोडला जात नाही.	उत्पन्न-खर्च खात्याला नेहमीच ताळेबंद जोडला जातो.

२.३.५ उत्पन्न – खर्च तयार करणे :

उत्पन्न – खर्च खाते हे एक नामधारी खाते आहे. सर्व खर्च आणि हानी (नुकसानीची) ची पदे नावे केली जातात व सर्व उत्पन्न व लाभाची पदे जमा केली जातात. नफा-तोटा खात्यासारखेच हे खाते असते.

२.३.६ ताळेबंद तयार करणे :

ताळेबंदामध्ये संस्थेची देयता व संपत्ती दाखविलेली असते. नफा-तोटा न कमविणाऱ्या संस्थेचा ताळेबंद हा नफा-तोटा कमविणाऱ्या संस्थांच्या ताळेबंदासारखा असतो. ताळेबंदाच्या डाव्या बाजूला देयता असते व उजव्या बाजूला संपत्ती असते.

ताळेबंद हे फक्त भांडवली जमा व भांडवली खर्च दाखविते. ताळेबंद एका विशिष्ट दिवशी व्यवसायाची / संस्थेची आर्थिक परिस्थिती दर्शविते.

संपत्ती हे देयते पेक्षा जास्त असेल तर त्याला भांडवल निधी असे म्हणतात. भांडवल निधीची आरंभीची शिल्लक दिली नसेल तर सुरूवातीचा ताळेबंद तयार केला जातो. संपत्ती-देयता यातील फरक भांडवल निधी असतो.

२.३.७ ध्वनित (गर्भित) समायोजना :

प्राप्ती–शोधन खात्यामध्ये काही वेळा जास्तीची माहिती काही विशिष्ट गोष्टींच्या बाबतीत दिलेली असते. या अतिरिक्त माहितीच्या आधारे काही लेखांकीय समायोजना आवश्यक असतात. समायोजना आहे असे कोठेही लिहिलेले नसते किंवा उल्लेख नसतो. अशा समायोजनांना ध्वनित किंवा गुप्त समायोजना असे म्हणतात. यांचा परिणाम कमीत कमी दोन खात्यावर होतो.

काही ध्वनित (गर्भीत) समायोजना खाली दिल्या आहेत. (या समायोजना प्राप्ती – शोधन खात्यांमध्ये दिलेल्या असतात).

१) भाडे (११ महिने) ' ११,०००

२) १० % कर्ज बँक ऑफ इंडिया कडून. ₹ २०,००० (१ जानेवारी २०२०ला घेतले)

३) भाडेपट्यावरील जमीन ₹ १,००,००० (१ – ४ – २०१९ पासून १० वर्षासाठी)

४) फर्निचर विक्री (पुस्तक मूल्य ₹ ७५००) ₹ ८,०००

प्राप्ती शोधन खाते

३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षासाठी

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
		१० % मुदत ठेव (दि.१ – १– २०२० रोजी जमा कले)	१,००,०००

वरील उदाहरणामध्ये ध्वनीत समायोजना दिलेली आहे. यात अप्राप्त व्याजाची रक्कम निश्चित करावयाची आहे.

i) मुदत ठेवीवरील एकूण व्याज किती आले याचा उल्लेख नाही.

ii) मुदत ठेवीवरील व्याजाच्या दर मुदत ठेव ठेवल्यापासून दिलेला आहे.
त्यामुळे एकूण ३ महिन्यांचे मुदत ठेवीवरील व्याज (दि. १ – १ – २०२० पासून ३१–३–२०२० पर्यंत) ₹ २,५०० येणे आहे. त्याचा विचार करावा लागेल.

अंतिम खात्यामध्ये समायोजना

i) अप्राप्त व्याज : उत्पन्न – खर्च खात्याच्या जमा बाजूस ₹ २,५०० लिहिणे.

ii) ताळेबंदाच्या संपत्ती बाजूला ₹ २,५०० अप्राप्त व्याज मुदत ठेवीमध्ये जमा करावे किंवा स्वतंत्र लिहिणे.

२.३.८ भांडवल निधी :

भांडवल हे सर्व सभासदांचे असते. त्यालाच भांडवल निधी असे म्हणतात. भांडवल निधी हा ताळेबंदच्या देयता बाजूला लिहिला जातो. भांडवल निधी हा भांडवली उत्पन्न आणि वाढाव्याचे भांडवलीकरण यामधून निर्माण होते. जर उत्पन्न खर्च खात्यात वाढावा आढळून येत असेल तर ती रक्कम भांडवल निधीत मिळविली जाते आणि जर तूट आढळून येत असेल तर ती भांडवल निधीतून वजा करण्यात येते.

जर भांडवल निधीची प्रारंभिक शिल्लक माहिती नसेल तर ती संस्थेचा प्रारंभिक ताळेबंद तयार करून त्यामध्ये जी संतुलित रक्कम येईल ती भांडवल निधीची प्रारंभिक शिल्लक समजण्यात येते.

ताळेबंदाचे स्वरूप (Specimen of Balance Sheet)

.... चे पुस्तकात

ताळेबंद

३१ मार्च .... रोजीचा

नावे | जमा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी			हस्तस्थ रोख (रोख शिल्लक)		xxx
आरंभीची शिल्लक	xxx		अधिकोषस्थ रोख (बँक शिल्लक)		xxx
(+) देणगी	xxx		मुदत ठेवी		xxx
(+) प्रवेश शुल्क	xxx		गुंतवणूक		xxx
(+) वाढावा	xxx		विविध ऋणको		xxx
(−) तूट	xxx	xxx	जमीन आणि इमारत		xxx
इमारत निधी		xxx	फर्निचर आणि फिक्चर/उपस्कर व अन्वायुक्ती		xxx
दान निधी		xxx	सयंत्र व यंत्र		xxx
क्रीडा स्पर्धा निधी		xxx	उपकरणे		xxx
विशेष निधी		xxx	खेळाचे मैदान		xxx
धर्मादाय निधी		xxx	मोटार वाहन		xxx
विविध धनको		xxx	ग्रंथालय पुस्तके		xxx
अधिकोष अधिकर्ष		xxx	खेळ सामनाचा साठा		xxx
अन्य कर्ज		xxx	लेखन सामग्रीचा साठा		xxx
अदत्त खर्च		xxx	औषधांचा साठा		xxx
पूर्वप्राप्त उत्पन्न (वर्गणी अगाऊ जमा)		xxx	दिलेली कर्जे		xxx
उत्पन्न खर्च खाते(जमा शिल्लक)		xxx	उपर्जित अप्राप्त व्याज		xxx
			पूर्वदत्त खर्च		xxx
			येणेबाकी उत्पन्न (जसे – वर्गणी)		xxx
		xxxx			xxxx

कित्येकदा उत्पन्न–खर्च खात्यावरील वाढण्याची रक्कम ही भांडवल निधीमध्ये मिळविण्याचे ऐवजी ती ताळेबंदात देयता बाजूवर वेगळीच उत्पन्न खर्च खात्यावरील रक्कम दर्शविली जाते. ती खालील प्रमाणे –

	रक्कम ₹	रक्कम ₹
उत्पन्न खर्च खाते		
प्रारंभिक जमा शिल्लक	xxx	
(+) चालू वर्षाचा वाढावा	xxx	xxx

२.३.९ अतिरिक्त माहिती :

अदत्त (देणे बाकी) खर्च (Outstanding Expenses) आणि पूर्वदत्त खर्च (संदर्भ ४ थे उदाहरण)

१. **अदत्त / देणे बाकी खर्च (Outstanding Expenses) –** देणे बाकी खर्च म्हणजे असे खर्च की जे चालू वर्षाशी संबंधित आहेत परंतु वर्षअखेरला देणे बाकी आहेत.

दोन प्रभाव

i) उत्पन्न खर्च खात्याचे नावे बाजूवर (खर्च बाजू) संबंधित खर्चामध्ये अदत्त खर्चाची राशी मिळविण्यात यावी.

ii) ताळेबंदाचे देयता बाजूवर अदत्त खर्चाची रक्कम दर्शवावी.

२. **पूर्वदत्त खर्च (Prepaid Expenses) –** पूर्वदत्त खर्च म्हणजे असे खर्च होत की जे आगाऊ (Advance) करण्यात येतात आणि अशा शोधनाचे फायदे हे पुढील वर्षामध्ये मिळतात.

दोन प्रभाव

i) उत्पन्न खर्च खात्याचे खर्च बाजूवर संबंधित खर्चातून पूर्वदत्त खर्चाची राशी वजा करण्यात यावी.

ii) ताळेबंदाचे संपत्ती बाजूवर पूर्वदत्त खर्चाची राशी विभिन्न वर्षानुसार वेगळी दर्शविण्यात यावी.

३. **उपर्जित अप्राप्त उत्पन्न / येणे बाकी उत्पन्न (Accured Income/Outstanding Income/Income Receivable) : (उदाहरण क्रमांक २चा संदर्भ घ्यावा)**

जे उत्पन्न चालू वर्षात कमविले परंतु ते चालू वर्षात मिळाले नाही अशा उत्पन्नाला उपार्जित परंतु अप्राप्त उत्पन्न असे म्हणतात .

दोन प्रभाव

i) उत्पन्न खर्च खात्याचे उत्पन्न बाजूवर संबंधित उत्पन्नाच्या पदात मिळविण्यात येते. मात्र संबंधित पद त्या ठिकाणी नसेल तर उत्पन्न बाजूवर त्याची स्वतंत्र नोंद दर्शविण्यात यावी.

ii) उपार्जित अप्राप्त उत्पन्न हे ताळेबंदाचे संपत्ती बाजूवर स्वतंत्रपणे दर्शवावे.

४. **आगाऊ मिळालेले उत्पन्न / पूर्व प्राप्त उत्पन्न (Income received in advance / Pre – received Income) :**

जे उत्पन्न चालू वर्षात मिळाले परंतु ते वास्तविकता पुढील वर्षाशी संबंधित असते असे उत्पन्न चालू वर्षात प्राप्त झालेले असले तरी ते या वर्षात कमविलेले नसते म्हणून संस्थेची ही देयता ठरते.

दोन प्रभाव

i) उत्पन्न खर्च खात्याचे उत्पन्न बाजूवर संबंधित उत्पन्नाचे रक्कमेतून पूर्वप्राप्त उत्पन्नाची रक्कम वजा करण्यात येते.

ii) ताळेबंदाचे देयता बाजूवर पूर्वप्राप्त उत्पन्नाची रक्कम दर्शविण्यात यावी.

५. **चालू आणि मागील वर्षात आगाऊ मिळालेली वर्गणी / पूर्वप्राप्त वर्गणी आणि अप्राप्त वर्गणी (Subscription received in advance and subscription outstanding of the account and previous year) :**

(संदर्भ क्रमांकासाठी उदाहरण २ पहावे)

वर्गणी ही नफा न कमविणाऱ्या संस्थेचे महसूल उत्पन्न आहे. 'वर्गणी' हे नफा न कमविणाऱ्या संस्थेचे उत्पन्नाचे एक महत्वाचे स्रोत (Source) आहे. वर्गणी ही कालावधीनुसार दिली जाते. सर्व सभासदांना वर्गणी ही नियमितपणे द्यावी लागते. वर्गणी ही उत्पन्न खर्च खात्यात जमा केली जाते.

आजीवन सभासदत्वाकरिता एक रकमी रक्कम वर्गणी म्हणून दिली जाऊ शकते.

वर्गणीचे खालील प्रकार आहेत.

i) चालू वर्षाची वर्गणी चालू वर्षात मिळाली.

ii) चालू वर्षात मागील वर्षाची वर्गणी मिळाली.

iii) पुढील वर्षाची वर्गणी चालू वर्षात मिळाली.

iv) चालू वर्षाची वर्गणी येणे आहे.

(उदाहरण क्रमांक २ चा संदर्भ घ्यावा)

६. घसारा (Depreciation) :

घसाऱ्याचा अभ्यास आपण व्यक्तीगत व्यापारी व भागीदारी संस्थेच्या अंतिम लेख्यांमध्ये केला आहे. घसारा खाते हे नामधारी खाते आहे. घसारा खालील प्रमाणे आकारले जाते.

१० % घसारा यंत्रावर (यंत्र हे १/०४/२०१९ रोजी ₹२०,००० चे घेतले)

घसाऱ्याचे गणन करा

यंत्राची किंमत ₹ २०,०००

$$\textbf{घसारा} = \frac{२०,०००}{१} \times \frac{१०}{१००} = ₹\ २०००$$

दोन प्रभाव

१) उत्पन्न खर्च खात्याच्या नावे बाजूला.

२) ताळेबंदाच्या संपत्ती बाजूला यंत्रामधून घसारा वजा करावा. (उदाहरण क्रमांक ३चा संदर्भ घ्यावा)

७. प्रवेश शुल्काचे भांडवलीकरण (Capitalisation of Entrances fees) :

एखाद्या संस्थेचा सभासद होण्याकरिता व्यक्तीद्वारे संस्थेला जे शुल्क दिले जाते. त्याला प्रवेश शुल्क असे संबोधिले जाते. नफा न कमविणाऱ्या संस्थेचे हे आवर्ती (Recurring) स्वरूपाचे म्हणजे वारंवार मिळणारे उत्पन्न असते.

सामान्यत: प्रवेश शुल्क हे संस्थेचे भांडवली उत्पन्न समजले जाते. परंतु काही वेळा प्रवेश शुल्काचा काही भाग महसुली उत्पन्न समजले जाते.

जसे - प्रवेश शुल्क ₹ ५०,००० आहे.

₹ ५०,००० पैकी ५० % प्रवेश शुल्काचे भांडवलीकरण करा.

५० % ₹ ५०,००० चे = ₹ २५,०००

₹ २५,००० हे भांडवल निधीमध्ये मिळविले जातील व ₹ २५,००० हे महसुली उत्पन्न म्हणून उत्पन्न-खर्च खात्याच्या जमा बाजूला लिहिले जाईल.

प्रवेश फी ₹ ५०,०००

₹ २५,०००	**₹ २५,०००**
भांडवली उत्पन्न	**महसूल उत्पन्न**

८. देणग्यामधून विशेष निधी निर्माण करणे (Creation of special funds out of Donations) :

देणग्या म्हणजे अशा रक्कमा की ज्या संस्थेच्या सभासदांद्वारे किंवा बाहेरील व्यक्तीद्वारे बक्षीसांच्या / उपहाराच्या (Gifts) स्वरूपात संस्थेला देण्यात येतात. देणगी हा नफा न कमविणाऱ्या संस्थेचा एक महत्वाचा उत्पन्नाचा स्रोत (Source) आहे.

देणग्यांचे प्रकार –

१) **सामान्य देणग्या –** सामान्य देणग्या हे महसुली उत्पन्न समजले जाते व त्या उत्पन्न-खर्च खात्याच्या जमा बाजूला लिहिल्या जातात. या देणग्या देण्यामागे कोणत्याही विशिष्ट अटी नसतात.

२) **विशिष्ट देणग्या –** कित्येकदा दानदात्याद्वारे संस्थेला विशिष्ट उद्देशाचे पूर्ततेसाठी देणग्या देण्यात योतात. देणगी देताना दानदाता कोणत्या कार्यासाठी किंवा उपयोगासाठी किंवा उद्देशासाठी देणगी देण्यात येत आहे, या गोष्टीचा स्पष्ट उल्लेख करीत असतो.

जसे – इमारत निधीसाठी देणगी, पारितोषिक निधीकरीता देणगी, खेळ व क्रीडांगणासाठी देणगी इ.

विशिष्ट देणग्या ताळेबंदाच्या देयता बाजूला दाखविण्यात येतात.

९. **लेखन सामग्रीचा साठा / स्कंध (Stock of Stationery) :** सर्वच संस्थाकरिता लेखन सामग्री खर्च हा सामान्य खर्च आहे. लेखन सामग्रीच्या वापरामुळे ती संपुष्टात येते.

उपयोगात आलेल्या लेखन सामग्रीची निश्चिती खालीलप्रमाणेदेखील करता येते.

चालू वर्षात उपयोगात आलेली लेखन सामग्री =	लेखन सामग्रीचा प्रारंभिक साठा	₹ -------
	+ चालू वर्षात लेखन सामग्रीची खरेदी	₹ -------
	+ लेखन सामग्रीचे बाकी बिल देणे	₹ -------
	– वर्षअखेरीस शिल्लक साठा	₹ -------
	लेखन सामग्रीचा उपयोग	xxxx

वरील सूत्र (चालू वर्षात उपयोगात आलेली लेखन सामग्री) हे उत्पन्न-खर्चाच्या नावे बाजूला येते व अखेरचा शिल्लक साठा ताळेबंदाच्या संपत्ती बाजूला लिहितात.

लेखन सामग्रीप्रमाणेच संस्थामध्ये काही विशिष्ट सामग्री अशी असते की जिचा वापर केल्यामुळे ती नाश पावते. उदा. खेळाचे साहित्य (Sports Material), दवाखान्यामध्ये औषध इ. (उदाहरण क्रमांक १ चा संदर्भ घ्यावा)

१०. **संपत्ती व देयतांच्या प्रारंभिक शिलका (Opening Balances) व प्रारंभिक ताळेबंद (Opening Balance Sheet) :** लेखांकन वर्षाच्या प्रारंभी संपत्ती व देयतांच्या प्रारंभिक शिलका दाखविल्या जातात. या प्रारंभिक शिलकांच्या सहाय्याने प्रारंभिक ताळेबंद तयार करण्यात येतो.

प्राप्ती शोधन खात्याच्या सुरुवातीला असलेली रोख शिल्लक व बँक शिल्लक हे प्रारंभिक ताळेबंदाच्या संपत्ती बाजूला लिहितात. बँक अधिविकर्ष असेल तर तो देयता बाजूस लिहावा. भांडवल निधी हा ताळेबंदाच्या देयता बाजूस दाखवावा.

(संदर्भ २:३:८)

ब) महत्वाची पदे (Important Terms):

१) प्रवेश शुल्क – संदर्भ –अतिरीक्त माहितीतील मुद्दा क्रमांक ५ पहा.

२) वर्गणी – अतिरीक्त माहितीतील मुद्दा क्रमांक ३ पहावा.

३) मृत्युपत्रित दान(Legacy) – मृत्यूपत्रित दान म्हणजे एखद्या व्यक्तीने संस्थेला मृत्युपत्रानुसार दिलेली देणगी होय. हे दान सामान्य किंवा विशिष्ट हेतूसाठी असते.

i) सामान्य दान – महसुली उत्पन्न होय. हे उत्पन्न-खर्च खात्याच्या जमा बाजूस लिहितात.

ii) विशिष्ट दान – याला भांडवली उत्पन्न म्हणतात. हे ताळेबंदाच्या देयता बाजूला लिहिले जाते.

४. **आजीव सभासद शुल्क (Life Membership Fees) :**

नफा-तोटा न कमविणाऱ्या संस्थेमध्ये सभासद एकाच वेळी सर्व वर्गणी देतात अशा वर्गणीला आजीव सभासद शुल्क असे म्हणतात. हे शुल्क भांडवली असते त्यामुळे ते ताळेबंदाच्या देयता बाजूस दर्शवितात.

५. जुन्या संपत्तीची विक्री (Sale of old Assets) :

ज्यावेळी कायमस्वरूपी मालमत्ता बाजारात विकली जाते त्यावेळेस त्याची पुस्तकी किंमत (Book - Value) मालमत्तेच्या बाजूस त्या विशिष्ट संपत्तीमधून वजा केली जाते. संपत्ती विकताना जर नफा झाला तर तो उत्पन्न - खर्चाच्या जमा बाजूस लिहितात व तोटा झाला तर तो उत्पन्न - खर्चाच्या नावे बाजूस लिहितात. संपत्ती विक्रीची रोख ही रोख खात्यात किंवा बँक खात्यात जमा केली जाते.

भंगार किंवा जुन्या वर्तमानपत्रांच्या विक्रीपासून मिळणारी रक्कम हे महसुली उत्पन्न समजले जाते. आणि ते उत्पन्न-खर्च खात्याला जमा करण्यात येते. जुन्या वर्तमान पत्रांच्या विक्रीतून जे उत्पन्न मिळते त्याला किरकोळ उत्पन्न म्हणतात.

६) विशिष्ट देणगी (याकरिता अतिरिक्त माहितीतील मुद्दा पहावा)

७) सामान्य देणगी (याकरिता अतिरिक्त माहितीतील मुद्दा पहावा)

८) विशिष्ट निधी (याकरिता अतिरिक्त माहितीतील मुद्दा पहावा)

९) दान निधी (याकरिता अतिरिक्त माहितीतील मुद्दा पहावा)

विशिष्ट कार्याकरिता बक्षिसाकरिता किंवा देणगीकरिता विशिष्ट रक्कमेने हा निधी निर्माण केला जातो. दाननिधी हे विशिष्ट उत्पन्न असते.

उदाहरणे

१. लेखन सामग्रीची हाताळणी (Treatment of Stationery)

ताळेबंद ३१ मार्च २०१७ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
			लेखन सामग्रीचा साठा		८००

प्राप्ती-शोधन खाते (३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता)

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
			लेखन सामग्रीची खरेदी		७,०००

समायोजन :

१) ₹ १,५०० लेखन सामग्रीचे देणे बाकी आहे.

२) ३१ मार्च २०१८ ला चालू वर्षाच्या लेखन सामग्रीचा साठा ₹ १,३०० चा होता.

वरील माहितीचे आधारे चालू वर्षात उपयोगात (वापरात) आलेल्या लेखन सामग्रीच्या रकमेची गणना (निश्चिती) करा.

तपशील	रक्कम ₹	रक्कम ₹
लेखन सामग्रीचा साठा १-४-२०१७ चा	८००	
अधिक : चालू वर्षातील खरेदी	७,०००	
देणे बाकी (outstanding bill)	१,५००	
	९,३००	
वजा : वर्ष अखेरचा साठा (३१-३-२०१८)	१,३००	
(चालू वर्षात उपयोगात आलेली लेखन सामग्री)		८,०००

२.

केवळ वर्गणी संबंधित समायोजना

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
वर्गणी					
२०१६ – १७	१,५००				
२०१७ – १८	८०,०००				
२०१८ – १९	३,५००	८५,०००			

समायोजना :

१) चालू वर्षाची वर्गणी येणे बाकी ₹ ७,०००

२) २०१६ – १७ या वर्षामधे वर्गणीचे येणे बाकी ₹ २,०००/– होते, तसेच चालू वर्षाची मागील वर्षी अग्रिम मिळालेली वर्गणी ₹ ८,००० होती.

वरील माहितीचे आधारे अंतिम खात्यामधे होणारे प्रभाव दर्शवा.

उत्तर :

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
			वर्गणी	८०,०००	
			अधिक – चालू वर्षाची मागील वर्षी मिळालेली वर्गणी	८,०००	
			अधिक– चालू वर्षाची येणे बाकी वर्गणी	७,०००	९५,०००

ताळेबंद ३१ मार्च २०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
अगाऊ मिळालेली वर्गणी (२०१८–१९)		३,५००	अप्राप्त वर्गणी		
			२०१६ – १७	५००	
			२०१७ – १८	७,०००	७,५००

३. **घसाऱ्याची निश्चिती (गणना) (Calculations of Depreciation)**

१ एप्रिल २०१८ ला उपस्कर (Furniture) खात्यामधे ₹ १,००,०००. एवढी शिल्लक दर्शविण्यात आली आहे.

१ जुलै २०१८ ला ₹ ३०,००० किंमतीचे अतिरिक्त उपस्कर (Furniture) खरेदी करण्यात आले.

उपस्करावर वार्षिक १२ % दराने घसारा आकारण्यात यावा.

अंतिम खात्यांमधे ही बाब प्रस्तुत करा.

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे जमा

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
उपस्करावर घसारा (कार्य टिप बघा)		१४,७००			

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
			उपस्कर (१.०४.२०१८)	१,००,०००	
			(+) खरेदी(१.७.२०१८ ला)	३०,०००	
				१,३०,०००	
			(–) घसारा(वार्षिक१२ %दराने)	१४,७००	१,१५,३००

कार्य टीप (Working Note) :

		₹
अ)	वार्षिक १२ % दराने घसारा ₹ १,००,००० वर एका वर्षाचा	१२,०००
ब)	वार्षिक १२ % दराने घसारा ₹ ३०,००० वर ९ महिन्याकरिता	२,७००
	एकूण घसारा	१४,७००

४. **चालू वर्षाशी आणि मागील वर्षाशी संबंधित अदत्त आणि पूर्वदत्त खर्च**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
			पूर्वदत्त पगार (२०१८ – १९ करिता)		२,०००

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे जमा

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
			पगार		
			२०१८ – १९	३०,०००	
			२०१९ – २०	१,०००	३१,०००

समायोजन : चालू वर्षाचा अदत्त पगार (Outstanding Salaries) ₹ ५,५००

वरील माहितीचे आधारे २०१८ – १९ या वर्षाकरिता अंतिम खात्यांमधे 'पगार' संबंधीची बाब प्रस्तुत करा.

उत्तर :

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
पगार	३०,०००				
अधिक : २०१७ – १८मधे चालू वर्षाचा दिलेला	२,०००				
चालू वर्षाचा देणे बाकी (अदत्त)	५,५००				
		३७,५००			

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
अदत्त पगार		५,५००	पूर्वदत्त पगार (२०१९ – २०शी संबंधीत)		१,०००

५. **सोपे उदाहरण – उत्पन्न आणि खर्च खाते तयार करा.**

खाली दिलेल्या प्राप्ती–शोधन खाते आणि समायोजनांचे आधारे वेण्णा कल्चरल असोसिएशन सातारा चे ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न–खर्च खाते तयार करा.

प्राप्ती शोधन खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)			भाडे		
रोख	१०,०००		२०१८ – १९	७००	
बँक	१९,२००	२९,२००	२०१९ – २०	५४,३००	५५,०००
वर्गणी			मुदत ठेव		४७,०००
२०१८ – १९	१५,०००		सामान्य खर्च		८,०००
२०१९ – २०	१,००,०००		विमा (Insurance)		१२,०००
२०२० – २१	८,०००	१,२३,०००	छपाई व लेखन सामग्री		६,०००
देणगी (सामान्य)		२५,०००	सहल खर्च		१८,०००
प्रवेश शुल्क		१५,०००	पगार		२०,०००
मुदत ठेवीवर व्याज		४,८००	प्रवास खर्च		१३,०००
सहल प्राप्ती		२०,०००	जाहिरात (२०१८ – १९ वर्षाशी संबंधीत)		७,०००
			शिल्लक (पुढे नेली)		
			रोख	१५,०००	
			बँक	१६,०००	३१,०००
		२,१७,०००			२,१७,०००

समायोजना :

१) चालू वर्षाचे देणे बाकी भाडे ₹ ७,०००.

२) प्रवेश शुल्काच्या ६० % रकमेचे भांडवलीकरण करा.

३) चालू वर्षाची अप्राप्त वर्गणी ₹ २०,०००.

४) पूर्वदत्त विमा ₹ १,०००.

उत्तर :

वेण्णा कल्चरल असोसिएशन साताराचे पुस्तकात

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भाडे	५४,३००		वर्गणी	१,००,०००	
(+) अदत्त	७,०००	६१,३००	(+) अप्राप्त	२०,०००	१,२०,०००
सामान्य खर्च		८,०००	देणगी		२५,०००
विमा	१२,०००		प्रवेश शुल्क	१५,०००	
(–) पूर्वदत्त विमा	१,०००	११,०००	(–) ६०% भांडवल निधीला	९,०००	६,०००
छपाई व लेखन सामग्री		६,०००	स्थानांतरित		
सहल खर्च		१८,०००	मुदत ठेवीवर व्याज		४,८००
पगार		२०,०००	सहल प्राप्ती		२०,०००
प्रवास खर्च		१३,०००			
वाढावा (Surplus)		३८,५००			
(उत्पन्नाचे खर्चावरील आधिक्य)					
		१,७५,८००			**१,७५,८००**

संकेत (Hint) : सहल खर्चाची रक्कम ही सहल प्राप्तीमधून वजा करून देखील दर्शविता येईल.

६. **प्राप्ती–शोधन खात्याचे आधारे वर्गणी संबंधीची माहिती पुढील प्रमाणे देण्यात आलेली आहे.**

२०१८–१९ या वर्षामधे वर्गणी मिळाली ₹ ५०,०००. ३१ मार्च २०१८ ला वर्गणीचे येणे बाकी होते ₹१०,०००, ३१ मार्च २०१९ ला येणे बाकी असलेली वर्गणी ₹ २०,०००, ३१ मार्च २०१८ ला अगाऊ मिळालेली वर्गणी ₹ १५,०००, ३१ मार्च २०१९ ला अगाऊ मिळालेली वर्गणी ₹ १०,०००.

वरील माहिती ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाच्या उत्पन्न – खर्च खात्यात आणि त्याच तारखेच्या ताळेबंदामधे प्रस्तुत करा.

उत्पन्न –खर्च खाते
३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे जमा

खर्च	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹
		चालू वर्षाची वर्गणी (कार्य टीप नुसार)	६५,०००

ताळेबंद
३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
अगाऊ मिळालेली वर्गणी	१०,०००	अप्राप्त वर्गणी (येणे बाकी)	२०,०००

कार्य टीपा :–

चालू वर्षामधे वर्गणीपासून प्राप्त उत्पन्नाची निश्चिती एक तर वर्गणी खाते किंवा विवरणपत्र तयार करून करता येईल.

i) **वर्गणी विवरणपत्र** (Statement of Subscription)

तपशील		रक्कम ₹
वर्गणी :– प्राप्ती – शोधन खात्याप्रमाणे		५०,०००
(+) ३१–३–२०१९ ला येणे बाकी		२०,०००
(+) ३१–३–२०१८ ला अगाऊ मिळालेली वर्गणी		१५,०००
		८५,०००
(–) ३१–३–२०१८ ची येणे बाकी वर्गणी	१०,०००	
(–) ३१–३–२०१९ ला अगाऊ मिळालेली वर्गणी	१०,०००	
		२०,०००
		६५,०००

वर्गणी खाते

नावे जमा

तपशील	रक्कम ₹	तपशील	रक्कम ₹
येणे बाकी वर्गणी (पुढे आणली)	१०,०००	अगाऊ मिळालेली वर्गणी (पुढे आणली)	१५,०००
उत्पन्न – खर्च खाते (संतुलित रक्कम)	६५,०००	बँक खाते	५०,०००
चालू वर्षात अगाऊ मिळालेली (पुढे नेली)	१०,०००	चालू वर्षाची येणे बाकी	२०,०००
	८५,०००		८५,०००

७. **खाली दिलेल्या प्राप्ती – शोधन खाते दिलेल्या अतिरिक्त माहितीचे आधारे ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न – खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.**

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)		३,०००	पगार		४,०००
वर्गणी		५,०००	छपाई व लेखन सामग्री		१,०००
देणगी (महसुली)		५,०००	कमिशन		५००
प्रवेश शुल्क		४,०००	भाडे		२,०००
व्याज		१,०००	विद्युत खर्च		१,५००
			उपस्कर(Furniture)		८,०००
			शिल्लक (पुढे नेली)		१,०००
		१८,०००			**१८,०००**

अतिरिक्त माहिती :

१) अदत्त भाडे (Outstanding Rent) ₹ २००.

२) वर्गणी या पदामधे अगाऊ मिळालेल्या वर्गणीच्या ₹ १,००० या रकमेचा समावेश आहे आणि चालू वर्षाची अप्राप्त वर्गणी ₹५०० आहे.

३) उपस्करवर वार्षिक ८% दराने घसारा आकारा.

४) प्रवेश शुल्काच्या ५०% रकमेचे भांडवलीकरण करा.

५) भांडवल निधी ₹ ३,०००

उत्तर :

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
पगार		४,०००	वर्गणी	५,०००	
छपाई व लेखन सामग्री		१,०००	वजा : अगाऊ मिळालेली	१,०००	
कमिशन		५००		४,०००	
भाडे	२,०००		अधिक : अप्राप्त	५००	४,५००
अधिक : अदत्त	२००	२,२००	देणगी		५,०००
विद्युत खर्च		१,५००	प्रवेश शुल्क	४,०००	
उपस्करावर घसारा		६४०	वजा : ५०% भांडवल निधीला स्थानांतरित	२,०००	२,०००
वाढावा (Surplus) (उत्पन्नाचे खर्चावरील आधिक्य)		२,६६०	व्याज		१,०००
		१२,५००			**१२,५००**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी	३,०००		उपस्कर	८,०००	
(+)५०% प्रवेश शुल्क	२,०००		(-) ८% घसारा	६४०	७,३६०
(+) वाढावा	२,६६०	७,६६०			
			रोख शिल्लक		१,०००
अदत्त भाडे		२००	अप्राप्त वर्गणी		५००
पूर्वप्राप्त वर्गणी		१,०००			
		८,८६०			८,८६०

८. **१ एप्रिल २०१९ रोजी डॉ. अभिनव भारत यांनी वैद्यकीय व्यवसाय सुरू केला. त्यांनी ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती-शोधन खाते आणि केलेल्या समायोजना दिलेल्या आहेत. त्या आधारे ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न-खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.**

डॉ. अभिनव भारत यांचे

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
व्यवसायाचे प्रारंभी रोख आणली	२५,०००	उपस्कर (Furniture)	८,०००
(Cash introduce)		उपकरणे	१०,०००
तपासणी शुल्क	१०,०००	औषधी	७,०००
दवाखान्यापासून प्राप्ती	३०,०००	पगार	१२,०००
विविध प्राप्ती(Sundry Receipts)	५,०००	भाडे	६,०००
		वाहन खर्च(Conveyance)	४,०००
		लेखन सामग्री	५००
		विद्युत शुल्क	५,०००
		नियतकालिके (Journals)	५००
		उचल	१५,०००
		शिल्लक (पुढे नेली)	२,०००
	७०,०००		७०,०००

अतिरिक्त माहिती:

१) तपासणी शुल्क चे ₹ २,००० आणि दवाखाना प्राप्ती चे ₹ ५०० येणे बाकी आहेत.

२) अदत्त खर्च - भाडे ₹ ५०० आणि पगार ₹ १,००० .

३) ४० % वाहन खर्च हा घरगुती वापराशी संबंधित आहे.

४) औषधींचा साठा ₹ १,००० .

५) उपस्करावर वार्षिक ८% दराने आणि उपकरणांवर ₹ ५०० घसारा आकारण्यात यावा.

उत्तर :

डॉ. अभिनव भारत यांचे पुस्तकात
उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे | | | | | जमा

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
औषधी	७,०००		तपासणी फी	१०,०००	
वजा : औषध साठा	१,०००	६,०००	अधिक : अप्राप्त	२,०००	१२,०००
पगार	१२,०००				
अधिक : अदत्त पगार	१,०००	१३,०००	दवाखाना प्राप्ती	३०,०००	
भाडे	६,०००		अधिक : अप्राप्त	५००	३०,५००
अधिक : अदत्त भाडे	५००	६,५००			
वाहन खर्च	४,०००		विविध प्राप्ती		५,०००
वजा : ४०%घरगुती वापराशी संबंधित	१,६००	२,४००			
लेखन सामग्री		५००			
विद्युत शुल्क		५,०००			
नियतकालिके		५००			
घसारा :					
उपस्करावर	६४०				
उपकरणांवर	५००	१,१४०			
वाढावा (Surplus)		१२,४६०			
(उत्पन्नाचे खर्चावरिल आधिक्य)					
		४७,५००			४७,५००

ताळेबंद
३१ मार्च २०२० रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी (व्यवसाय	२५,०००		उपस्कर	८,०००	
प्रारंभी रोख आणली)			(–) ८% घसारा	६४०	७,३६०
(+) वाढावा	१२,४६०		उपकरणे	१०,०००	
	३७,४६०		(–) घसारा	५००	९,५००
(–) उचल १५,०००			औषधींचा साठा		१,०००
घरगुती वाहन खर्च १,६००	१६,६००	२०,८६०	अप्राप्त तपासणी फी		२,०००
अदत्त भाडे		५००	दवाखाना प्राप्तीचे येणे		५००
अदत्त पगार		१,०००	रोख शिल्लक		२,०००
		२२,३६०			२२,३६०

९. **पर्णनिल क्रीडा मंडळ, पुणे यांचे प्राप्ती–शोधन आणि अतिरिक्त माहिती पुढील प्रमाणे देण्यात आलेली आहे. त्यावरून ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न – खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.**

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
रोख शिल्लक (पुढे आणली)		५,०००	बँक ओव्हरड्राफ्ट (परत फेड)		३२,०००
वर्गणी			पगार		१०,०००
२०१६ – १७	२,०००		विद्युत शुल्क (आकार)		४,०००
२०१७ – १८	३,०००		महानगरपालिका कर		२,७००
२०१८–१९	७०,०००	७५,०००	खेळ सामग्री खरेदी		५०,०००
देणगी		१५,०००	सामान्य खर्च		५००
प्रवेश शुल्क		१,७००	बिलियर्ड खेळा संबंधीचा खर्च		३,०००
आजीवन सभासद शुल्क (महसुली)		१७,०००	खेळ मैदानाची दुरुस्ती		५००
खेळ स्पर्धांपासून प्राप्ती		६०,०००	खेळ स्पर्धांवर खर्च		५०,०००
(Tournament Receipt)			(Tournaments Exp.)		
			शिल्लक (पुढे नेली)		
			हस्तस्थ रोख		७,०००
			बँक शिल्लक		१४,०००
		१,७३,७००			**१,७३,७००**

अतिरिक्त माहिती :

१) देणगीची ५० % रक्कम ही इमारत निधीशी संबंधित आहे.

२) प्रवेश शुल्काच्या ७० % रकमेचे भांडवलीकरण करा.

३) २०१६ – १७ या वर्षाची ₹ ५०० आणि २०१७ – १८ या वर्षाची ₹ १,००० वर्गणी अद्याप येणे बाकी आहे.

४) १–४–२०१८ रोजी संस्थेच्या पुस्तकामधे पुढील प्रमाणे शिलका दिसून आल्या – इमारत निधी ₹ ४७,०००, बँक ओव्हरड्राफ्ट ₹ ३२,०००, जमीन ₹ १,५०,०००. खेळ सामग्री ₹ ३०,०००, अप्राप्त वर्गणी २०१६ – १७ या वर्षाची ₹२,५०० आणि २०१७ – १८ या वर्षाची ₹ ४,०००.

५) चालू वर्षाची अप्राप्त वर्गणी ₹ ८,०००

६) खेळ सामग्रीचा साठा ₹ ८,००० एवढा होता आणि या खेळ सामग्री साठ्यावर वार्षिक १२.५ % ने घसारा आकारा.

उत्तर :

पर्णनिल क्रीडा मंडळ, पुणे यांचे पुस्तकात
उत्पन्न– खर्च खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे जमा

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
पगार		१०,०००	खेळ स्पर्धांपासून प्राप्ती	६०,०००	
विद्युत शुल्क		४,०००	(–) खेळ स्पर्धांवर खर्च	५०,०००	१०,०००
नगरपरिषद कर		२,७००	वर्गणी	७०,०००	
वापरण्यात आलेली खेळसामग्री			(+) अप्राप्त	८,०००	७८,०००
प्रारंभीची शिल्लक :	३०,०००		देणगी	१५,०००	
(+) खरेदी	५०,०००		(–) ५० % राशी इमारत	७,५००	७,५००
	८०,०००		निधीला स्थानांतरित		
(–) वर्ष अखेरचा साठा	८,०००	७२,०००	प्रवेश शुल्क	१,७००	
सामान्य खर्च		५००	(–) ७० % भांडवल	१,१९०	५१०
बिलियर्ड खेळ संबंधी खर्च		३,०००	निधीला स्थानांतरित		
खेळ मैदान दुरुस्ती		५००	आजीवन सभासद शुल्क		१७,०००
खेळ सामग्री साठ्यावर घसारा		१,०००			
वाढावा (उत्पन्नाचे खर्चावरील आधिक्य)		१९,३१०			
		१,१३,०१०			**१,१३,०१०**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
इमारत निधी	४७,०००		रोख शिल्लक		७,०००
(+) ५० % देणगी	७,५००	५४,५००	बँक शिल्लक		१४,०००
भांडवल निधी	१,१२,५००		अप्राप्त वर्गणी :		
(+) ७० % प्रवेश शुल्क	१,१९०		२०१६ – १७	५००	
(+) वाढावा	१९,३१०	१,३३,०००	२०१७ – १८	१,०००	
			२०१८ –१९	८,०००	९,५००
			जमीन		१,५०,०००
			खेळ सामग्रीचा साठा	८,०००	
			(–) घसारा १२.५ %	१,०००	७,०००
		१,८७,५००			**१,८७,५००**

कार्य टीपा (Working Notes) :

१) **भांडवल निधीची निश्चिती –**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
इमारत निधी		४७,०००	जमीन		१,५०,०००
बँक ओव्हरड्राफ्ट		३२,०००	खेळ सामग्री		३०,०००
भांडवल निधी(संतुलित रक्कम)		१,१२,५००	अप्राप्त वर्गणी		
			२०१६ – १७	२,५००	
			२०१७ – १८	४,०००	६,५००
			रोख शिल्लक		५,०००
		१,९१,५००			**१,९१,५००**

२. **खेळ सामग्री वर घसाऱ्याची आकारणी**

₹ ८,००० वर १२ $\frac{१}{२}$ % दराने घसारा

$= ८,००० \times \frac{१२.५}{१००} = ₹ १,०००$

१०. **३१ मार्च २०१८ रोजी सरस्वती हायस्कूल, खेड ची स्थिती पुढीलप्रमाणे दिसून आली.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी		६,८०,०००	रोख शिल्लक		५,०००
प्रवेश शुल्क		२०,०००	बँक शिल्लक		८,०००
			प्रयोगशाळा		१५,०००
			इमारत		६,००,०००
			फर्निचर		४०,०००
			पुस्तके		२२,०००
			शिक्षण शुल्क येणे बाकी		१०,०००
		७,००,०००			**७,००,०००**

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)			शिक्षकांचा पगार		१,८०,०००
रोख	५,०००		कार्यालयीन कर्मचाऱ्यांचा		
बँक	८,०००	१३,०००	पगार		३०,०००
शिक्षण शुल्क			पुस्तके (१-१-२०१९ ला		१५,०००
२०१७ – १८	८,०००		खरेदी)		
२०१८ – १९	१,००,०००	१,०८,०००	छपाई व लेखन सामग्री		५,०००
दंड वसुली(Fine Collected)		२,०००	वार्षिक संमेलन खर्च		१०,०००
प्रवेश शुल्क		१०,०००	कार्यालय भाडे		१६,०००
सत्र शुल्क (Term fees)		७,०००	दुरुस्ती		१५,०००
ग्रंथालयासाठी देणगी		१,०००	क्रीडा खर्च (Sports Exp.)		५,०००
बँक ठेवीवर व्याज		५,०००	फर्निचर (१-७-२०१८ ला		५०,०००
सरकारी अनुदान (महसुली)		२,००,०००	खरेदी)		
			शिल्लक (पुढे नेली)		
			रोख	८,०००	
			बँक	१२,०००	२०,०००
		३,४६,०००			**३,४६,०००**

अतिरिक्त माहिती :–

१) चालू वर्षाच्या शिक्षण शुल्काचे येणे बाकी आहे ₹ ५,०००

२) शिक्षकांचा देणे बाकी पगार ₹ १५,०००

३) भाडे अगाऊ (advance) दिलेले आहे ₹ ३,०००

४) पुस्तकांवर वार्षिक १५% आणि फर्निचर वर वार्षिक १०% ने घसाऱ्याची आकारणी करा.

आपणास ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न – खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करावयाचा आहे.

उत्तर :

सरस्वती हायस्कूल, खेड यांचे पुस्तकात

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिक्षकांचा पगार	१,८०,०००		शिक्षण शुल्क	१,००,०००	
(+) देणे बाकी	१५,०००	१,९५,०००	(+) येणे बाकी	५,०००	१,०५,०००
कार्यालयीन कर्मचाऱ्यांचा पगार		३०,०००	दंड वसुली		२,०००
छपाई व लेखन सामग्री		५,०००	प्रवेश शुल्क		१०,०००
वार्षिक संमेलन खर्च		१०,०००	सत्र शुल्क		७,०००
कार्यालय भाडे	१६,०००		बँक ठेवीवर व्याज		५,०००
(–) अगाऊ दिलेले	३,०००	१३,०००	सरकारी अनुदान		२,००,०००
दुरुस्ती		१५,०००			
क्रीडा खर्च		५,०००			
घसारा					
पुस्तकांवर	७,७५०				
उपस्करवर	३,८६३	११,६१३			
वाढावा (उत्पन्नाचे खर्चावरील आधिक्य)		४४,३८७			
		३,२९,०००			**३,२९,०००**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी	६,८०,०००		रोख शिल्लक		८,०००
(+) वाढावा	४४,३८७	७,२४,३८७	बँक शिल्लक		१२,०००
प्रवेश शुल्क		२०,०००	शिक्षण शुल्क येणे बाकी :		
ग्रंथालय देणगी		१,०००	२०१७ – १८	२,०००	
शिक्षकांचा देणे बाकी पगार		१५,०००	२०१८ – १९	५,०००	७,०००
			अगाऊ दिलेले भाडे		३,०००
			प्रयोगशाळा		१५,०००
			इमारत		६,००,०००
			फर्निचर :	४०,०००	
			(+) खरेदी	५०,०००	
				९०,०००	
			(–) घसारा १० %	७,७५०	८२,२५०
			पुस्तके :	२२,०००	
			(+) खरेदी	१५,०००	
				३७,०००	
			(–) घसारा १५%	३,८६३	३३,१३७
		७,६०,३८७			७,६०,३८७

कार्य टीपा (Working Notes) :

१) फर्निचरवर घसाऱ्याची आकारणी –	₹
अ) ₹ ४०,००० वर वार्षिक १० % दराने वर्षभराचे	४,०००
ब) ₹ ५०,००० वर वार्षिक १० % दराने ९ महिन्यासाठी	
$५०,००० \times \frac{१०}{१००} \times \frac{९}{१२} =$	३७५०
एकूण फर्निचर घसारा	**७,७५०**
२) पुस्तकांवर घसाऱ्याची आकारणी –	₹
अ) ₹ २२,००० वर वार्षिक १५ % दराने वर्षभराचे	३,३००
ब) ₹ १५,००० वर वार्षिक १५ % दराने ३ महिन्यासाठी	
$१५,००० \times \frac{१५}{१००} \times \frac{३}{१२} =$	५६३
पुस्तकांवर घसारा एकूण	**३,८६३**

११. दयानंद ग्रंथालय, अंबेजोगाई यांचा ३१ मार्च २०१९ रोजीचा ताळेबंद व ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षासाठीचे प्राप्ती – शोधन खाते व समायोजना खालील प्रमाणे आहे.

त्यावरून ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न – खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
भांडवल निधी	७,५०,०००	फर्निचर	५०,०००
पूर्वप्राप्त वर्गणी	३,०००	पुस्तके	६,५०,५००
अदत्त खर्च	२,०००	पोस्ट तिकीटांचा साठा	५००
		प्रतिभूतीमध्ये गुंतवणूक	७,०००
		रोख शिल्लक	७,०००
		बँक शिल्लक	४०,०००
	७,५५,०००		**७,५५,०००**

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम (₹)	शोधन	रक्कम (₹)
शिल्लक (पुढे आणली)		पगार	२४,०००
रोख	७,०००	पोस्ट तिकीटांची खरेदी	१,५००
बँक	४०,०००	पुस्तकांची खरेदी (१-१०-२०१९ ला)	१,००,०००
सभासद वर्गणी	१,८०,०००	अदत्त खर्चाचे शोधन	२,०००
प्रवेश शुल्क	३०,०००	गुंतवणूक	५०,०००
जुन्या वर्तमानपत्रांची विक्री	२,०००	फर्निचर (१-७-२०१९ला खरेदी केले)	३०,०००
व्याख्यान कक्षाचे भाडे (Hire of Lecture Hall)	१०,०००	छपाई व लेखन सामग्री	६,०००
		भाडे	१८,०००
प्रतिभूतींवरील व्याज	५,०००	शिल्लक (पुढे नेली)	
आजीवन सभासद शुल्क	१०,०००	रोख	९,५००
		बँक	४३,०००
	२,८४,०००		२,८४,०००

समायोजना :

१) पुस्तकांवर वार्षिक १० % दराने घसारा आकारा.

२) फर्निचरवर वार्षिक ८.५ % दराने घसारा आकारा.

३) प्रवेश शुल्काच्या ५० % रकमेचे आणि आजीवन सभासद शुल्काच्या संपूर्ण रकमेचे भांडवलीकरण करा.

४) ग्रंथालयाचे प्रत्येकी ₹ १०० वर्गणी देणारे असे २,००० सभासद आहेत.

५) उपयोगात न आलेल्या पोस्ट तिकीटांची किंमत ₹ २०० आहे.

उत्तर :

दयानंद ग्रंथालय, अंबेजोगाई यांचे पुस्तकात

उत्पन्न व खर्च खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
पगार		२४,०००	सभासद वर्गणी	१,८०,०००	
पोस्टेज :			(+) पूर्वप्राप्त वर्गणी	३०००	
प्रारंभिक शिल्लक	५००		(+) अप्राप्त	१७,०००	२,००,०००
(+) खरेदी	१,५००		प्रवेश शुल्क	३०,०००	
	२,०००		(–) ५० %भांडवल निधीला		
(–) शेवटची शिल्लक	२००	१,८००	स्थानांतरित	१५,०००	१५,०००
छपाई व लेखन सामग्री		६,०००	जुन्या वर्तमानपत्रांची विक्री		२,०००
भाडे		१८,०००	व्याख्यान कक्षाचे भाडे		१०,०००
घसारा :			प्रतिभूतिंवरिल व्याज		५,०००
पुस्तकांवर	७०,०५०				
फर्निचरवर	६,१६२	७६,२१२			
वाढावा (उत्पन्नाचे खर्चावरील आधिक्य)		१,०५,९८८			
		२,३२,०००			२,३२,०००

ताळेबंद ३१ मार्च २०२० रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी	७,५०,०००		रोख शिल्लक		९,५००
(+) ५० % प्रवेश शुल्क	१५,०००		बँक शिल्लक		४३,०००
(+)आजीवन सभासद शुल्क	१०,०००		फर्निचर	५०,०००	
(+) वाढावा	१,०५,९८८	८,८०,९८८	(+) खरेदी	३०,०००	
				८०,०००	
			(–) ८.५% घसारा	६,१६२	७३,८३८
			पुस्तके :	६,५०,५००	
			(+) खरेदी	१,००,०००	
				७,५०,५००	
			(–) घसारा	७०,०५०	६,८०,४५०
			पोस्ट तिकीटांचा साठा		२००
			प्रतिभूतींमधील गुंतवणूक		७,०००
			गुंतवणूक		५०,०००
			अप्राप्त वर्गणी		१७,०००
		८,८०,९८८			८,८०,९८८

कार्य टीपा (Working Notes) :

१) पुस्तकांवरील घसाऱ्याची गणना ₹

अ) ₹ ६,५०,५०० वर १०% वार्षिक दराने एका वर्षाचे

$$\frac{६,५०,५००}{१} \times \frac{१०}{१००} = ६५,०५० \qquad ६५,०५०$$

ब) ₹ १,००,००० वर १० % वार्षिक दराने ६ महिन्याचे

$$\frac{१००००}{१} \times \frac{१}{१००} \times \frac{६}{१२} = \qquad ५,०००$$

एकूण घसारा ७०,०५०

२) फर्निचर वरील घसाऱ्याची गणना ₹

अ) ₹ ५०,००० वर वार्षिक ८.५ % ने एका वर्षाचा

$$५०,००० \times \frac{८.५}{१००} = \qquad ४,२५०$$

ब) ₹ ३०,००० वर वार्षिक ८.५ % ने ९ महिन्याचा

$$३०,००० \times \frac{८.५}{१००} \times \frac{९}{१२} = \qquad १,९१२$$

एकूण घसारा ६,१६२

१२. **चेंबर ऑफ कॉमर्स, बीड यांचे ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती – शोधन खाते आणि काही अतिरिक्त माहिती पुढील प्रमाणे आहे. आपणास ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न – खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करावयाचा आहे.**

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
बँक शिल्लक (पुढे आणली)	२२,२५०	विमा	१०,०००
वर्गणी	७२,०००	छपाई व लेखन सामग्री	४,०००
(२०१६ – १७ च्या ₹ ८,००० चा समावेश आहे.)		पुस्तके	३०,०००
यंत्राची विक्री (पुस्तक मूल्य ₹ २५,०००)	२०,०००	संगणक	६०,०००
देणगी	५५,०००	प्रवास खर्च	४,०००
प्रवेश शुल्क	६,०००	उपस्कर (Furniture)	६२,०००
		बँक शिल्लक (पुढे नेली)	५,२५०
	१,७५,२५०		१,७५,२५०

अतिरिक्त माहिती :

१) १ .०४.२०१७ ला संपत्ती आणी देयता पुढील प्रमाणे :
अप्राप्त वर्गणी ₹१०,०००, यंत्र ₹ ५०,०००, इमारत निधि ₹ २,१०,०००, गुंतवणूक ₹ ३,००,०००.

२) यंत्रावर घसाऱ्याची आकारणी करा ₹ २,५००.

३) देणगी ही इमारत निधी करिता मिळालेली आहे.

४) चालू वर्षाचे शेवटी एकूण येणे बाकी वर्गणी ₹ ६,०००.
[सूचना – चालू वर्षाची वर्गणी ₹ ४,००० आहे.(₹ ६,००० – ₹ २,०००)]

उत्तर :

चेम्बर ऑफ कॉमर्स, बीड यांचे पुस्तकात

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
विमा		१०,०००	वर्गणी :	७२,०००	
छपाई व लेखन सामग्री		४,०००	(–) २०१६ – १७ ची	८,०००	
प्रवास खर्च		४,०००		६४,०००	
यंत्र विक्रीवर नुकसान		५,०००	(+) चालू वर्षाची अप्राप्त	४,०००	६८,०००
यंत्रावर घसारा		२,५००	प्रवेश शुल्क		६,०००
वाढावा (उत्पन्नाचे खर्चावरिल आधिक्य)		४८,५००			
		७४,०००			७४,०००

ताळेबंद

३१ मार्च २०१८ रोजीचे

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
इमारत निधी	२,१०,०००		बँकेतील रोख		५,२५०
(+) इमारत निधी देणगी	५५,०००	२,६५,०००	पुस्तके		३०,०००
भांडवल निधी	१,७२,२५०		उपस्कर		६२,०००
(+) वाढावा	४८,५००	२,२०,७५०	अप्राप्त वर्गणी :		
			२०१६ – १७	२,०००	
			२०१७ – १८	४,०००	६,०००
			संगणक		६०,०००
			यंत्र :	५०,०००	
			(–) विक्री	२५,०००	
				२५,०००	
			(–) घसारा	२,५००	२२,५००
			गुंतवणूक		३,००,०००
		४,८५,७५०			४,८५,७५०

कार्य टीप :

१) १-४-२०१७ च्या भांडवल निधीची गणना

ताळेबंद १ एप्रिल २०१७ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
इमारत निधी	२,१०,०००	बँकेत रोख	२२,२५०
भांडवल निधी	१,७२,२५०	अप्राप्त वर्गणी	१०,०००
(संतुलित रक्कम)		यंत्र	५०,०००
		गुंतवणूक	३,००,०००
	३,८२,२५०		३,८२,२५०

टीप २) चालू वर्षाची अप्राप्त वर्गणी :

२०१६-१७ ची अप्राप्त वर्गणी	₹	१०,०००
वजा चालू वर्षामधे २०१६-१७ ची प्राप्त वर्गणी	₹	८,०००
म्हणजेच २०१६-१७ ची वर्गणी अद्याप येणे बाकी	₹	२,०००

३१ मार्च २०१८ ला एकूण येणे बाकी (अप्राप्त) वर्गणी ₹ ६,००० यामध्ये २०१६-१७ च्या अप्राप्त वर्गणी चे ₹ २,००० चा समावेश आहे. म्हणजेच चालू वर्षाची अप्राप्त वर्गणी ही ₹ ४,००० एवढी आहे.

१३. जय हनुमान व्यायाम शाळा, औरंगाबाद यांचा ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाच्या प्राप्ती – शोधन खात्याचा गोषवारा पुढील प्रमाणे आहे.

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती		रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)		३२,८००	पगार	५०,०००
वर्गणी			विद्युत	१०,५००
२०१८ - १९	४,०००		सामान्य खर्च	२०,०००
२०१९ - २०	२,३०,०००	२,३४,०००	देखरेख शुल्क(Maintenances charges)	४०,०००
देणगी		६०,०००	करमणुक खर्च	३५,०००
करमणुकीपासून प्राप्ती		४०,०००	छपाई व लेखन सामग्री	७,०००
मुदत ठेवीवर व्याज		३,०००	२०१८ - १९ चा खर्च	२५,०००
प्रवेश शुल्क		५०,०००	गुंतवणूक	१,५०,०००
गुंतवणुकीपासून उत्पन्न		१,०००	८ % मुदत ठेव (वाई-अर्बन बँकमधे)	५०,०००
			रोख शिल्लक (पुढे नेली)	३३,३००
		४,२०,८००		४,२०,८००

अतिरिक्त माहिती :

१) जय हनुमान व्यायाम शाळेचे प्रत्येकी ₹ ५० वार्षिक वर्गणी देणारे ₹ ५,००० सदस्य आहेत.

२) देणे बाकी पगार ₹ १२,०००.

३) १ एप्रिल २०१९ ला संपत्ती मूल्य पुढील प्रमाणे होते.

अ) जमीन व इमारत ₹ ७०,०००

ब) फर्निचर ₹ ४५,०००

वरील संपत्तींवर वार्षिक १० % दराने घसारा आकारा.

४) गुंतवणुकीवरील उपर्जित अप्राप्त उत्पन्न ₹ २,०००

५) प्रवेश शुल्काचे ५० % आणि देणगीच्या ६० % रकमेचे भांडवलीकरण करावयाचे आहे.

३१ मार्च २०२० ला संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न – खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

उत्तर :

जय हनुमान व्यायाम शाळा, औरंगाबाद यांच्या पुस्तकात

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
पगार	५०,०००		वर्गणी	२,३०,०००	
(+) देणे बाकी	१२,०००	६२,०००	(+) येणे बाकी	२०,०००	२,५०,०००
विद्युत		१०,५००	देणगी	६०,०००	
सामान्य खर्च		२०,०००	(–) ६०% भांडवल निधीला	३६,०००	२४,०००
देखरेख शुल्क		४०,०००	स्थानांतरित		
करमणूक खर्च		३५,०००	करमणुकीपासून प्राप्त		४०,०००
छपाई व लेखन सामग्री		७,०००	गुंतवणुकीपासून उत्पन्न	१,०००	
घसारा :			(+) अप्राप्त	२,०००	३,०००
जमीन व इमारत	७,०००		प्रवेश शुल्क	५०,०००	
फर्निचर	४,५००	११,५००	(–) ५० %भांडवल निधीला	२५,०००	२५,०००
वाढावा (उत्पन्नाचे खर्चावरील		१,६०,०००	स्थानांतरित		
आधिक्य)			मुदत ठेवीवर व्याज	३,०००	
			(+) येणे बाकी व्याज	१,०००	४,०००
		३,४६,०००			३,४६,०००

ताळेबंद ३१ मार्च २०२० रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
देणे बाकी पगार		१२,०००	रोख शिल्लक		३३,३००
भांडवल निधी			गुंतवणूक	१,५०,०००	
प्रारंभिक शिल्लक :	१,२६,८००		(+) उपर्जित अप्राप्त व्याज	२,०००	१,५२,०००
(+) ५० % प्रवेश शुल्क	२५,०००		८ % मुदत ठेव	५०,०००	
(+) ६० % देणगी	३६,०००		(+) अप्राप्त व्याज	१,०००	५१,०००
(+) वाढावा	१,६०,०००	३,४७,८००	येणे बाकी वर्गणी		२०,०००
			जमीन व इमारत	७०,०००	
			(–) घसारा १०%	७,०००	६३,०००
			फर्निचर	४५,०००	
			(–) घसारा १०%	४,५००	४०,५००
		३,५९,८००			३,५९,८००

कार्य टीप : भांडवल निधीची निश्चिती

ताळेबंद १ एप्रिल २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
खर्चाचे देणे बाकी (२०१८-१९) चा	२५,०००	रोख शिल्लक	३२,८००
भांडवल निधी (संतुलित रक्कम)	१,२६,८००	येणे बाकी वर्गणी	४,०००
		जमीन व इमारत	७०,०००
		फर्निचर	४५,०००
	१,५१,८००		**१,५१,८००**

१४. येसुबाई महिला मंडळाचा १.०४.२०१८ रोजीचा ताळेबंद आणि ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती-शोधन खाते खालील प्रमाणे देण्यात आलेला आहे.

येसुबाई महिला मंडळाचे पुस्तकात

ताळेबंद १ एप्रिल २०१८ रोजीचा

देयता		रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
भांडवल निधी		३०,०००	रोख शिल्लक	३,०००
अदत्त खर्च			बँक शिल्लक	८,०००
पगार	८,०००		उपस्कर (Furniture)	२०,०००
भाडे	७,०००		अप्राप्त वर्गणी	८,५००
स्टेशनरी	१,०००	१६,०००	६ % गुंतवणूक	६,५००
		४६,०००		**४६,०००**

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती		रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)			भाडे	२५,०००
रोख		३,०००	स्टेशनरी	३,०००
बँक		८,०००	पगार	२२,०००
प्रवेश शुल्क		२८,०००	फर्निचर दुरुस्ती	१,८००
वर्गणी			सचिवाचे मानधन	१६,०००
२०१७ – १८	२,०००		किरकोळ खर्च	२,०००
२०१८ – १९	४५,०००		शिल्लक (पुढे नेली) :	
२०१९ – २०	३,०००	५०,०००	रोख	८,२००
विविध प्राप्ती		५,०००	बँक	१६,०००
		९४,०००		**९४,०००**

अतिरिक्त माहिती :

१) मागील दोन महिन्याचे भाडे अजून देय (Still due) आहे ₹ ५,०००.

२) ३१ मार्च २०१९ रोजी स्टेशनरी खर्चाचे देणे बाकी ₹ ४५०.

३) वर्गणी चे ₹ ३,००० येणे बाकी आहेत.

४) प्रवेश शुल्काचे भांडवलीकरण करा.

५) उपस्करावर वार्षिक १० % दराने घसारा आकारा.

आपणास ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न-खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करावयाचे आहे.

येसुबाई महिला मंडळाचे पुस्तकात

उत्पन्न -खर्च खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भाडे	२५,०००		प्रवेश शुल्क	२८,०००	
(-)२०१७ - १८ चे	७,०००		(-) भांडवल निधीला	२८,०००	———
	१८,०००		स्थानांतरित		
(+) देणे बाकी	५,०००	२३,०००	वर्गणी	४५,०००	
स्टेशनरी :	३,०००		(+) येणे बाकी	३,०००	४८,०००
(-) २०१७ - १८ चे	१,०००		विविध प्राप्ती		५,०००
	२,०००		गुंतवणुकीवरील व्याज येणे		३९०
(+) देणे बाकी	४५०	२,४५०	बाकी		
पगार	२२,०००		तूट (Deficit) (खर्चाचे		७,८६०
(-) २०१७ - १८ चा पगार	८,०००	१४,०००	उत्पन्नावरील आधिक्य)		
सचिवाचे मानधन		१६,०००			
किरकोळ खर्च		२,०००			
उपस्करवर घसारा		२,०००			
फर्निचर दुरुस्ती		१,८००			
		६१,२५०			**६१,२५०**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी :			रोख शिल्लक		८,२००
प्रारंभिक शिल्लक	३०,०००		बँक शिल्लक		१६,०००
(+) प्रवेश शुल्क	२८,०००		उपस्कर	२०,०००	
	५८,०००		(–) १० % घसारा	२,०००	१८,०००
(–) तूट	७,८६०	५०,१४०	६ % गुंतवणूक	६,५००	
देणे बाकी खर्च :			(+)व्याज येणे बाकी	३९०	६,८९०
भाडे	५,०००		वर्गणी येणे बाकी :		
स्टेशनरी	४५०	५,४५०	२०१७ – १८	६,५००	
अगाऊ प्राप्त वर्गणी		३,०००	२०१८ – १९	३,०००	९,५००
		५८,५९०			**५८,५९०**

१५. कृष्णा ज्युनियर कॉलेज, महाबळेश्वर यांचे ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती–शोधन खाते आणि अतिरिक्त माहिती पुढील प्रमाणे आहे.

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)			बँक ओव्हर ड्राफ्ट		२८,५००
रोख		२३,५००	शिक्षकांचा पगार		२,००,०००
शिक्षण शुल्क :			कार्यालयीन कर्मचाऱ्यांचा पगार		४०,०००
२०१८ – १९	७,०००		पुस्तकांची खरेदी		६०,०००
२०१९ – २०	७०,०००	७७,०००	(१ – ७ – २०१९ला)		
दंड वसुली		४,०००	छपाई व लेखन सामग्री		७,०००
बँक ठेवीवर व्याज		२५,५००	कार्यालय भाडे		६,०००
प्रवेश शुल्क		१२,०००	दुरुस्ती		३,०००
पारितोषिक निधी करिता		९०,०००	क्रीडा खर्च		१,५००
देणगी			वार्षिक संमेलन खर्च		१२,०००
सरकारी अनुदान		१,७३,०००	फर्निचर खरेदी (१–१–२०२०ला)		४०,०००
			शिल्लक (पुढे नेली)		
			रोख	२००	
			बँक	६,८००	७,०००
		४,०५,०००			**४,०५,०००**

अतिरिक्त माहिती :

१) चालू वर्षाच्या (२०१९ – २०) शिक्षण शुल्काचे येणे बाकी ₹ १०,०००.

२) प्रवेश शुल्काच्या ५० % रकमेचे भांडवलीकरण करावयाचे आहे.

३) शिक्षकांचे अदत्त पगार ₹ १२,०००.

४) घसाऱ्याची आकारणी करा –
पुस्तकांवर वार्षिक १० % आणि फर्निचर वर वार्षिक १५ % दराने.

५) सरकारी अनुदानाच्या ५० % रकमेचे भांडवलीकरण करावयाचे आहे.

६) १ एप्रिल २०१९ ला संपत्ती व देयता पुढील प्रमाणे होत्या.
इमारत ₹ १८,००,०००, फर्निचर ₹ ७,००,०००, पुस्तके ₹ ५,००,०००, ९ % बँक ठेव (Bank deposit) ₹ ३,००,०००, येणे बाकी शिक्षण शुल्क ₹ ७,०००, बँक ओव्हरड्राफ्ट ₹ २८,५००

आपणास ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न – खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करावयाचे आहे.

उत्तर :

कृष्णा ज्युनियर कॉलेज, महाबळेश्वर यांचे पुस्तकात
उत्पन्न –खर्च खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिक्षकांचा पगार	२,००,०००		शिक्षण शुल्क	७०,०००	
(+) अदत्त पगार	१२,०००	२,१२,०००	(+) येणे बाकी	१०,०००	८०,०००
कार्यालयीन कर्मचाऱ्यांचा पगार		४०,०००	दंड वसुली		४,०००
छपाई व लेखन सामग्री		७,०००	प्रवेश शुल्क	१२,०००	
कार्यालय भाडे		६,०००	(–) ५०% भांडवल निधीला	६,०००	६,०००
दुरुस्ती		३,०००	स्थानांतरित		
क्रीडा खर्च		१,५००	बँक ठेवीवर व्याज	२५,५००	
वार्षिक संमेलन खर्च		१२,०००	(+) येणे बाकी व्याज	१,५००	२७,०००
घसारा :			सरकारी अनुदान	१,७३,०००	
१०% पुस्तकांवर	५४,५००		(–) ५०% भांडवल निधीला	८६,५००	८६,५००
१५% फर्निचरवर	१,०६,५००	१,६१,०००	स्थानांतरित		
			तूट (Deficit)		२,३९,०००
			(खर्चाच्या उत्पन्नावरील		
			आधिक्य)		
		४,४२,५००			४,४२,५००

ताळेबंद ३१ मार्च २०२० रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी :	३३,०२,०००		येणे बाकी शिक्षण शुल्क		१०,०००
(+) ५०% प्रवेश शुल्क	६,०००		इमारत		१८,००,०००
(+) ५०% सरकारी अनुदान	८६,५००		फर्निचर :	७,००,०००	
	३३,९४,५००		(+) खरेदी	४०,०००	
(–) तूट	२,३९,०००			७,४०,०००	
		३१,५५,५००	(–) १५ % घसारा	१,०६,५००	६,३३,५००
पारितोषिक निधी देणगी		९०,०००	पुस्तके :	५,००,०००	
शिक्षकांच्या पगार देणे बाकी		१२,०००	(+) खरेदी	६०,०००	
				५,६०,०००	
			(–) १० % घसारा	५४,५००	५,०५,५००
			९ % बँक ठेव	३,००,०००	
			(+) येणे बाकी व्याज	१,५००	३,०१,५००
			रोख शिल्लक		२००
			बँक शिल्लक		६,८००
		३२,५७,५००			**३२,५७,५००**

कार्य टीपा :–

१) भांडवल निधीची गणना

ताळेबंद १ एप्रिल २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
बँक ओव्हरड्राफ्ट	२८,५००	रोख शिल्लक	२३,५००
भांडवल निधी (संतुलित राशी)	३३,०२,०००	शिक्षण शुल्काचे येणे बाकी	७,०००
		इमारत	१८,००,०००
		फर्निचर	७,००,०००
		पुस्तके	५,००,०००
		९ % बँक ठेव	३,००,०००
	३३,३०,५००		**३३,३०,५००**

२) पुस्तकांवर घसारा आकारणी

	₹
अ) वार्षिक १० % दराने ₹ ५,००,००० वर एका वर्षाचे	५०,०००
ब) वार्षिक १० % दराने ₹ ६०,००० वर ९ महिन्याचे	४,५००
एकूण घसारा	५४,५००

३) **फर्निचरवर घसारा निश्चिती** ₹

अ)	वार्षिक १५ % दराने ₹ ७,००,००० वर वर्षभराचे	१,०५,०००
ब)	वार्षिक १५ % दराने ₹ ४०,००० वर ३ महिन्याचे	१,५००
	एकूण घसारा	१,०६,५००

४) **बँक ठेवीवर ९ % वार्षिक दराने व्याजाची आकारणी** ₹

९ % दराने ₹ ३,००,००० — ₹ २७,०००

यापैकी ₹ २५,५०० चालू वर्षात मिळाले.

∴ व्याजाचे येणे बाकी =(२७,००० – २५,५००) = ₹ १,५००

१६. यंग पेन्शनर्स असोसिएशन, लेह चे ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती – शोधन खाते पुढील प्रमाणे आहे.

प्राप्ती – शोधन खाते

३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)		७,०००	लेखन सामग्री		८,०००
वर्गणी :			पोस्टेज		१,०००
२०१८ – १९	५,०००		सहल खर्च		८,०००
२०१९ – २०	८३,०००		पगार		८,०००
२०२० – २१	२,०००	९०,०००	वार्षिक सर्वसाधारण सभा खर्च		४,५००
प्रवेश शुल्क (भांडवली प्राप्ती)		१३,०००	प्रवास खर्च		७,५००
देणगी		६०,०००	भाडे		१२,०००
मृत्युपत्रीत दान (Legacies)		४०,०००	धर्मादाय (Charity)		७,८००
ठेवीवर व्याज		७,०००	विविध खर्च		३,२००
सहल शुल्क		१०,०००	मुदत ठेव		१,१०,०००
			उपस्कर (Furniture)		५०,०००
			शिल्लक (पुढे नेली)		७,०००
		२,२७,०००			२,२७,०००

समायोजना :

१) चालू वर्षाची अप्राप्त वर्गणी ₹ ७,०००.

२) उपस्कराची खरेदी १ ऑक्टोबर २०१९ रोजी करण्यात आली. त्यावर वार्षिक १०% दराने घसारा आकारा.

३) सहल शुल्क येणे बाकी ₹ ७,५००.

४) लेखन सामग्रीचा साठा १-४-२०१९ ला ₹ ३५० आणि ३१ मार्च २०२० ला ₹ १,७०० एवढा होता.

५) मृत्युपत्रीत दानापैकी ५०% रकमेचे आणि देणगीच्या संपूर्ण रकमेचे भांडवलीकरण करा.

वरील माहितीचे आधारे आपणास ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न – खर्च खाते तयार करावयाचे आहे.

उत्तर :

यंग पेन्शनरर्स असोसिएशन, लेह चे पुस्तकात

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
वापरलेली लेखन सामग्री			वर्गणी	८३,०००	
वर्ष प्रारंभीची शिल्लक	३५०		(+) अप्राप्त	७,०००	९०,०००
(+) खरेदी	८,०००		मृत्युपत्रीत देणगी	४०,०००	
	८,३५०		(–) ५०% भांडवल निधीला	२०,०००	२०,०००
(–) वर्ष अखेर शिल्लक	१,७००	६,६५०	स्थानांतरित		
पोस्टेज		१,०००	ठेवीवरील व्याज		७,०००
सहल खर्च (Picnic Exp.)		८,०००	सहल प्राप्ती (Picnic	१०,०००	
पगार		८,०००	Receipts)		
वार्षिक सर्वसाधारण सभा खर्च		४,५००	(+) अप्राप्त	७,५००	१७,५००
प्रवास खर्च		७,५००			
भाडे		१२,०००			
धर्मादाय (Charity)		७,८००			
विविध खर्च		३,२००			
उपस्करावर घसारा		२,५००			
उत्पन्नाचे खर्चावरील		७३,३५०			
आधिक्य (वाढावा)					
		१,३४,५००			**१,३४,५००**

कार्य टीप :

१) उपस्करावरील घसाऱ्याची निश्चिती –
वार्षिक १० % दराने ₹ ५०,००० वर ६ महिन्याचे = ₹ २,५००.

सूचना :

सहल उत्पन्न आणि खर्च हा खालील प्रमाणे देखील दर्शविला जाऊ शकतो. अर्थात उत्पन्न – खर्च खात्याचे जमा बाजूवर सहल प्राप्ती + अप्राप्त राशी यामधून सहल खर्चाची राशी वजा करून उरलेली निव्वळ रक्कम ही सहलीपासूनचे उत्पन्न म्हणून दर्शविता येईल.

	₹	
सहल प्राप्ती	१०,०००	
(+) अप्राप्त	७,५००	
	१७,५००	
(–) सहल खर्च	८,०००	९,५००

१७. समर्थ हॉस्पिटल, सावंतवाडी यांचे ताळेबंद आणि प्राप्ती – शोधन खाते पुढील प्रमाणे आहे.

तयार करा – ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न – खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद.

ताळेबंद

१ एप्रिल २०१७ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी		८,९८,५००	रोख शिल्लक		५,०००
अदत्त पगार		१५,०००	बँक शिल्लक		२५,०००
औषधींच्या बिलाचे देणे बाकी		९,०००	जमीन व इमारत		७,००,०००
विविध खर्चाचे देणे बाकी		१,५००	फर्निचर		५०,०००
			उपस्कर (Equipments)		१,४०,०००
			अप्राप्त वर्गणी		४,०००
		९,२४,०००			९,२४,०००

प्राप्ती – शोधन खाते

३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली) :		औषधी(यामधे मागील वर्षाशी संबंधित देय बिल ₹ ९,००० चा समावेश आहे)	५०,०००
रोख	५,०००		
बँक	२५,०००	उपकरणांची खरेदी	१,३०,०००
वर्गणी (मागील वर्षाची वर्गणी ₹ ४,००० चा यामधे समावेश आहे.)	९०,०००	कर (Taxes)	७,२००
		विविध खर्च (२०१६ – १७चे)	१,५००
फर्निचर विक्री (पुस्तक मूल्य ₹२०,०००)	१५,०००	पगार (मागील वर्षातील देय सामाविष्ट)	५२,०००
देणगी (भांडवली)	५०,०००	शिल्लक (पुढे नेली)	
आजीवन सभासद शुल्क	३०,०००	रोख	८,३००
भेट शुल्क (Visit fees)	५५,०००	बँक	२१,०००
	२,७०,०००		२,७०,०००

अतिरिक्त माहिती :

१) पूर्वदत्त कर ₹ १,०००

२) अदत्त पगार ₹ ८,०००

३) घसारा – जमीन व इमारतीवर वार्षिक १० % व उपकरणांवर ₹ १२,०००

४) अप्राप्त वर्गणी ₹ २०,०००

५) आजीवन सभासद शुल्काच्या ५० % रकमेचे भांडवलीकरण करा.

उत्तर :

समर्थ हॉस्पीटल, सावंतवाडी यांचे पुस्तकात
उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे जमा

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
औषधी	५०,०००		वर्गणी	९०,०००	
(–) मागील वर्षाचे देय	९,०००	४१,०००	(–) मागील वर्षाची अप्राप्त	४,०००	
पगार	५२,०००			८६,०००	
(–) मागील वर्षाचा देय	१५,०००		(+)चालू वर्षाची अप्राप्त	२०,०००	१,०६,०००
	३७,०००		आजीवन सभासद शुल्क	३०,०००	
(+) चालू वर्षाचा देणे बाकी	८,०००	४५,०००	(–) ५०% भांडवल निधीला	१५,०००	१५,०००
कर	७,२००		स्थानांतरित		
(–) पूर्व दत्त कर	१,०००	६,२००	भेट शुल्क		५५,०००
फर्निचर विक्रीवरील तोटा		५,०००	तूट (खर्चाचे उत्पन्नावरील		३,२००
(२०,००० – १५,०००)			आधिक्य)		
घसारा :					
जमीन व इमारत	७०,०००				
उपकरणांवर	१२,०००	८२,०००			
		१,७९,२००			१,७९,२००

ताळेबंद ३१ मार्च २०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
अदत्त पगार		८,०००	रोख शिल्लक		८,३००
भांडवल निधी :			बँक शिल्लक		२१,०००
प्रारंभिक शिल्लक	८,९८,५००		अप्राप्त वर्गणी		२०,०००
(+)५०% आजीवन सभासद शुल्क	१५,०००		जमीन व इमारत	७,००,०००	
(+) देणगी	५०,०००		(–) १०% घसारा	७०,०००	६,३०,०००
	९,६३,५००		फर्निचर :		
(–) तूट	३,२००	९,६०,३००	प्रारंभिक शिल्लक	५०,०००	
			(–) विक्री	२०,०००	३०,०००
			उपकरणे :		
			प्रारंभिक शिल्लक	१,४०,०००	
			(+) खरेदी	१,३०,०००	
				२,७०,०००	
			(–) घसारा	१२,०००	२,५८,०००
			पूर्वदत्त कर		१,०००
		९,६८,३००			९,६८,३००

१८. भाऊराव पाटील पॉलीटेक्नीक कॉलेज, नागपूर ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती–शोधन खाते आणि अतिरिक्त माहिती पुढील प्रमाणे देण्यात आलेली आहे.

३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न –खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

प्राप्ती – शोधन खाते

३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे जमा

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली) :		पगार :	
रोख	१२,०००	शिक्षकांचा	१५,००,०००
बँक	२,००,०००	कार्यालय कर्मचाऱ्यांचा	८,५५,०००
व्याज	६०,०००	छपाई व लेखन सामग्री	२७,०००
देणगी	७,००,०००	पुस्तके	८८,०००
शिक्षण शुल्क	१५,००,०००	फर्निचर (१-१-२०१९ ला खरेदी)	७८,०००
प्रवेश शुल्क	६५,०००	'नाटक' खर्च (Drama Expenses)	९०,०००
सत्र शुल्क	४,००,०००	पोस्टेज	७,०००
नाटक (Drama) पासून प्राप्ती	१,००,०००	टेलीफोन / मोबाईल शुल्क	६,०००
हॉलच्या वापरापासूनचे भाडे	६,०००	विद्युत (Electricity)	६१,०००
मृत्युपत्राद्वारे प्राप्त देणगी (भांडवली)	६०,०००	नियतकालिके आणि वर्तमानपत्रे खर्च	६,०००
		शिल्लक (पुढे नेली)	
		रोख	६२,०००
		बँक	३,२३,०००
	३१,०३,०००		**३१,०३,०००**

अतिरिक्त माहिती:

१)

तपशील	१/४/२०१८ ₹	३१/३/२०१९ ₹
पुस्तके	९,००,०००	८,८८,०००
फर्निचर	३,२६,०००	३,००,०००
इमारत निधी	८,२७,०००	?
भांडवल निधी	६,११,०००	?

२) देणगीच्या ६० % रक्कम ही इमारत निधी करिता आहे आणि उरलेली रक्कम हे महसुली उत्पन्न होय.

३) कार्यालयीन कर्मचाऱ्यांचा पगार देणे बाकी (Outstanding Salaries) ₹ ७०,०००.

उत्तर :

भाऊराव पाटील पॉलीटेक्नीक कॉलेज, नागपूर यांचे पुस्तकात

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिक्षकांचा पगार		१५,००,०००	व्याज		६०,०००
कार्यालयीन कर्मचाऱ्यांचा			देणगी	७,००,०००	
पगार	८,५५,०००		(–) ६० % इमारत निधी	४,२०,०००	२,८०,०००
(+) अदत्त	७०,०००	९,२५,०००	करिता		
छपाई व लेखन सामग्री		२७,०००	शिक्षण शुल्क		१५,००,०००
पोस्टेज		७,०००	प्रवेश शुल्क		६५,०००
टेलिफोन / मोबाईल शुल्क		६,०००	सत्र शुल्क		४,००,०००
विद्युत		६१,०००	'नाटक' पासून प्राप्ती	१,००,०००	
नियतकालिके आणि वर्तमान पत्रे		६,०००	(–) 'नाटक' खर्च	९०,०००	१०,०००
घसारा			हॉलचे भाडे		६,०००
पुस्तके	१,००,०००		तूट (खर्चाचे उत्पन्नावरील		४,१५,०००
फर्निचर	१,०४,०००	२,०४,०००	आधिक्य)		
		२७,३६,०००			**२७,३६,०००**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी	६,११,०००		पुस्तके	९,००,०००	
(+) मृत्युपत्राद्वारे देणगी	६०,०००		(+) खरेदी	८८,०००	
	६,७१,०००			९,८८,०००	
(–) तूट	४,१५,०००	२,५६,०००	(–) घसारा	१,००,०००	८,८८,०००
ईमारत निधी	८,२७,०००		फर्निचर :	३,२६,०००	
(+) देणगी	४,२०,०००	१२,४७,०००	(+) खरेदी	७८,०००	
कार्यालयीन कर्मचाऱ्यांचा पगार		७०,०००		४,०४,०००	
देणे बाकी			(–) घसारा	१,०४,०००	३,००,०००
			रोख शिल्लक		६२,०००
			बँक शिल्लक		३,२३,०००
		१५,७३,०००			**१५,७३,०००**

१९. सुषमा स्वराज मेमोरियल हॉस्पिटल, जळगांव यांनी दिलेल्या पुढील विवरणाच्या आधारे ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न – खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

प्राप्ती – शोधन खाते

३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)	१२,०००	फर्निचर	२७,०००
वर्गणी	१,००,३००	औषधी	७,०००
प्रवेश शुल्क (महसुली)	१,७००	कर्मचाऱ्यांचा पगार	१५,०००
आजीवन सभासद शुल्क (महसुली)	१८,०००	चिकित्सकांना मानधन (Honorarium to Doctors)	८०,०००
जुन्या वर्तमानपत्रांची विक्री	५००	सामान्य खर्च	८,०००
इमारत निधीकरिता देणगी	१,५०,०००	शस्त्रक्रिया उपकरणे (Surgical Instruments)	६०,०००
		मुदत ठेव (३१-३-२०२०)	८०,०००
		शिल्लक (पुढे नेली)	५,५००
	२,८२,५००		**२,८२,५००**

अतिरिक्त माहिती :

तपशील	१/४/२०१९ ₹	३१/३/२०२० ₹
अप्राप्त वर्गणी	९,०००	१०,०००
पूर्वप्राप्त वर्गणी	८,०००	६,०००
इमारत	१३,००,०००	१३,००,०००
गुंतवणूक	२,००,०००	२,००,०००
भांडवल निधी	१०,१३,०००	?
इमारत निधी	५,००,०००	?

उत्तर :

सुषमा स्वराज मेमोरीयल हॉस्पिटल, जळगाव यांचे पुस्तकात

उत्पन्न – खर्च खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

खर्च	रक्कम ₹	रक्कम ₹	उत्पन्न	रक्कम ₹	रक्कम ₹
औषध		७,०००	वर्गणी (कार्य टीप प्रमाणे)		१,०३,३००
चिकित्सकांचे मानधन		८०,०००	प्रवेश शुल्क		१,७००
कर्मचाऱ्यांचा पगार		१५,०००	आजीवन सभासद शुल्क		१८,०००
सामान्य खर्च		८,०००	जुन्या वर्तमानपत्रांची विक्री		५००
वाढावा (उत्पन्नावरील खर्चाचे अधिक्य)		१३,५००			
		१,२३,५००			**१,२३,५००**

ताळेबंद ३१ मार्च २०२० रोजीचे

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल निधी	१०,१३,०००		गुंतवणूक		२,००,०००
(+) वाढावा	१३,५००	१०,२६,५००	इमारत		१३,००,०००
इमारत निधी	५,००,०००		फर्निचर		२७,०००
(+) देणगी मिळाली	१,५०,०००	६,५०,०००	शस्त्रक्रिया उपकरणे		६०,०००
पूर्वप्राप्त वर्गणी		६,०००	मुदत ठेव		८०,०००
			अप्राप्त वर्गणी		१०,०००
			रोख शिल्लक		५,५००
		१६,८२,५००			१६,८२,५००

कार्य टीप : चालू वर्षाच्या वर्गणीपासूनच्या उत्पन्नाचे आगणन

तपशील	**३१/३/२०१८ ₹**
प्राप्ती – शोधन खात्याप्रमाणे एकूण प्राप्त राशी	१,००,३००
(+) चालू वर्षाची अप्राप्त	१०,०००
	१,१०,३००
(–) मागील वर्षातील अप्राप्त चालू वर्षात मिळाली	९,०००
	१,०१,३००
(+) मागील वर्षामधील पूर्वप्राप्त	८,०००
	१,०९,३००
(–) चालू वर्षामध्ये अगाऊ मिळालेली उत्पन्न–खर्च खात्यामध्ये वर्गणी उत्पन्न	६,०००
	१,०३,३००

स्वाध्याय : २

प्रश्न १ : वस्तुनिष्ठ स्वरूपाचे प्रश्न :

अ) खाली दिलेल्या पर्यायांमधून योग्य पर्यायाची निवड करा.

१. नफा न कमविणाऱ्या संस्था ह्या जनतेला मोठ्या प्रमाणात .... सेवा प्रदान करतात.

अ) वाणिज्यिक ब) सामाजिक क) व्यक्तीगत ड) समूह /गट(Group)

२. शिष्यवृत्ती निधी करिता देणगी ही .... आहे.

अ) भांडवली प्राप्ती ब) महसुली प्राप्ती

क) भांडवली खर्च ड) महसुली खर्च

३. उत्पन्न खर्च खाते हे ....आहे.

अ) भांडवल खाते ब) वास्तविक खाते क) वैयक्तिक खाते ड) नामधारी खाते

४. वर्षाच्या शेवटी येणे बाकी (अप्राप्त) वर्गणी ही ....चे प्रतिनिधित्व करते.

अ) देयता ब) खर्च क) संपत्ती ड) भांडवल निधी

५. चालू लेखा वर्षात (Accounting year) अगाऊ मिळालेली वर्गणी हे एक ....आहे.

अ) उत्पन्न ब) खर्च क) संपत्ती ड) देयता

६. उत्पन्नाचे खर्चावरिल आधिक्यास .... असे म्हणतात.

अ) तूट(Deficit) ब) नफा(Profit) क) वाढावा(Surplus) ड) तोटा (Loss)

७. नफा न कमविणारी संस्था ही नफा तोटा खाते ऐवजी .... खाते तयार करते.

अ) व्यापार खाते ब) उत्पन्न – खर्च खाते

क) रोख खाते ड) प्राप्ती–शोधन खाते

८. प्राप्ती – शोधन खात्याची शेवटची शिल्लक ही सामान्यतः ....चे प्रतिनिधित्व करते.

अ) अखेरचा माल साठा ब) रोख बँक शिल्लक क) वाढवा ड) तूट

९. नफा न कमविणाऱ्या संस्थांना .... संस्था असे देखील म्हटले जाते.

अ) सेवा ब) व्यापारिक क)नफा कमविणारी ड) वाणिज्यिक

१०. इमारत खरेदीवरील खर्च हा ....खर्च आहे.

अ) भांडवली ब) महसुली क) सामान्य ड) आवर्ती

ब) पुढील विधानाकरिता एक शब्द / संज्ञा किंवा शब्द समूह द्या .

१. अशी संस्था जी सेवा पुरविण्याकरिता स्थापन झालेली असते.

२. नफा न कमविणाऱ्या संस्थेद्वारे नफा–तोटा खाते ऐवजी तयार करण्यात येणारे खाते.

३. विशिष्ट उद्देशासाठी प्राप्त झालेली देणगी.

४. अशी प्राप्ती जी आवर्ती स्वरूपाची नसते.

५. नफा न कमविणाऱ्या संस्थेचे असे खाते ज्या मधे केवळ महसुली पदांचीच (Revenue items) नोंद करण्यात येते.

६. नफा न कमविणाऱ्या संस्थेचे असे खाते ज्या मधे केवळ रोख व्यवहारांचीच नोंद करण्यात येते.

७. असे उत्पन्न जे चालू वर्षात मिळविले (Earned) परंतु ते चालू वर्षात प्राप्त झाले नाही.

८. उत्पन्न – खर्च खात्याची जमा शिल्लक.

९. नफा न कमविणाऱ्या संस्थेच्या एकूण संपत्तीचे एकूण देयतांवर असलेले आधिक्य.

१०. अशा सर्व प्राप्ती ज्या अनावर्ती स्वरूपाच्या असतात आणि त्या संस्थेला नियमित उत्पन्न प्रदान करीत नाहीत.

क) पुढील विधाने बरोबर की चूक ते सकारण सांगा :.

१. नफा न मिळविणे हा नफा न कमविणाऱ्या संस्थांचा हेतू होय.

२. धर्मादाय संस्था (Charitable Institutions) ह्या प्रत्येक आर्थिक वर्षाच्या शेवटी नफा–तोटा खाते तयार करतात.

३. प्राप्ती–शोधन खाते आणि उत्पन्न–खर्च खाते यामधे कोणताही फरक नाही.

४. उत्पन्न–खर्च खाते हे 'वाढावा' (Surplus) किंवा तूटीचे (Deficit) चे प्रतिनिधित्व करते.

५. प्राप्ती–शोधन खात्याला कोणतीही सुरुवातीची (प्रारंभिक) शिल्लक (Opening Balance) नसते.

६. नफा न कमविणारी संस्था ताळेबंद तयार करीत नाहीत.

७. क्रीडा उपकरणांची खरेदी हा भांडवली खर्च आहे.

८. उत्पन्न–खर्च खाते हे 'वास्तविक खाते'(Real Account) आहे.

९. प्राप्ती–शोधन खात्यामधे केवळ चालू वर्षाशी संबंधित असलेल्या व्यवहारांचाच अंतर्भाव करण्यात येतो.

१०. संपत्तीचे देयतेवरील आधिक्याला भांडवल निधी असे म्हणतात.

ड) रिकाम्या जागा भरा

१. नफा न कमविणाऱ्या संस्था ह्या .... कार्यात गुंतलेल्या नसतात.

२. नफा न कमविणाऱ्या संस्थांना .... संस्था असे देखील म्हणतात.

३. प्राप्ती-शोधन खाते हे .... खात्याचे श्रेणीमधे येते.

४. प्राप्ती-शोधन खात्यामधे .... व्यवहारांच्या सारांशाची नोंद केली जाते.

५. उत्पन्न-खर्च खाते हे व्यापारिक संस्थेच्या .... खात्यासरखे असते.

६. प्राप्ती-शोधन खात्याचे जमा बाजूवर रोख .... दर्शविले जाते.

७. उत्पन्न-खर्च खाते हे .... खाते आहे.

८. मुंबई विद्यापीठ हे नफा-तोटा खाते ऐवजी .... खाते तयार करते.

९. एखाद्या क्लब (Club) च्या जुन्या फर्निचरच्या विक्रीपासून मिळणारी रक्कम ही ....होय.

१०. उत्पन्न-खर्च खात्यामधे नोंदण्यात येणारे व्यवहार हे फक्त ....वर्षाशी संबंधित असतात.

इ) केवळ एका वाक्यात उत्तरे द्या.

१. नफा न कमविणारी संस्था यापासून आपणास काय अर्थ बोध होतो?

२. कोणत्या प्रकारच्या संस्था ह्या उत्पन्न - खर्च खाते तयार करतात?

३. प्राप्ती-शोधन म्हणजे काय?

४. उत्पन्न आणि खर्च खाते का तयार केले जाते?

५. भांडवल निधी म्हणजे काय?

६. वर्गणी म्हणजे काय?

७. मृत्यु पत्राद्वारे प्राप्त देणगी (Legacy) म्हणजे काय?

८. वाढावा (Surplus) म्हणजे काय?

९. अनावर्ती (Non-Recurring) खर्चापासून आपणास काय अर्थबोध होतो?

१०. वाढावा (Surplus) किंवा तूट (Deficit) कोणत्या खात्याला स्थानांतरित करण्यात येते?

फ) तक्ता पूर्ण करा (Complete the Table)

१)

अ.क्र.	उत्पन्न ₹	खर्च ₹	वाढावा/तोटा (Surplus/Deficit) ₹
१	१०,०००	?	५,००० (तूट)
२	८,०००	?	४,००० (वाढावा)
३	?	१५,०००	८,००० (वाढावा)
४	७,५००	९,०००	?
५	१५,०००	११,३००	?

२) चालू वर्षामध्ये देण्यात आलेला पगार

अ.क्र.	एकूण ₹	पूर्वदत्त / अदत्त (Prepaid / Outstanding)	खर्च ₹	संबंधित वर्षाचा खर्च (Expenditure for the year)
१	१,१००	पूर्वदत्त	१००	?
२	२,७००	पूर्वदत्त	?	२,०००
३	८,२५०	पूर्वदत्त	?	६,६५०
४	१,२००	अदत्त	२००	?
५	?	अदत्त	६००	५,१००
६	१,८००	अदत्त	?	२,२००

३) चालू वर्षातील प्राप्त भाडे

अ.क्र.	एकूण प्राप्ती ₹	आगाऊ मिळालेले भाडे/उपर्जित अप्राप्त (Rent received in Advance/Accrued)	₹	संबंधित वर्षाचे उत्पन्न (Income for the year) ₹
१	१,३००	अगाऊ मिळालेले (पूर्वप्राप्त)	२००	?
२	?	अगाऊ मिळालेले (पूर्वप्राप्त)	४००	१,४००
३	२,६५०	अगाऊ मिळालेले (पूर्वप्राप्त)	?	२,०००
४	?	उपर्जित अप्राप्त	२९०	३,१९०
५	१,७००	उपर्जित अप्राप्त	?	२,१५०
६	२,६००	उपर्जित अप्राप्त	५००	?

ग) खालील बाबींची गणना करा.

१. १० % घसारा आकारा फर्निचरवर ₹ ५०,००० (तीन महिन्यासाठी)

२. १२ % व्याज ₹ ८०,००० बँक कर्ज १ वर्षासाठी.

३. लेखन सामग्रीचा प्रारंभिक साठा ₹ ५,०००, लेखन सामग्रीची खरेदी ₹ ७,०००
लेखन सामग्रीचे बिल देणे बाकी ₹ १२,०००, लेखन सामग्रीचा अखेरचा साठा (Closing Stock) ₹ १,०००
यावरून उपयोगात आलेली लेखन सामग्री (Consumed Stationery) किती?

४. पगार ₹ १०,०००, पगार देणे बाकी ₹ ५,०००, उत्पन्न – खर्च खात्यामधे नावे टाकण्यात येणाऱ्या पगाराची गणना करा.

५. ग्रंथालय पुस्तके = ₹ ....? वजा १० % घसारा ₹ ५,००० = ₹ ४५,०००

ह) गटात न बसणारा शब्द ओळखा (Find odd one).

१. व्यापार खाते, नफा तोटा खाते, प्राप्ती – शोधन खाते, ताळेबंद.

२. यंत्रसामग्री, फर्निचर, संगणक, पगार

३. वर्गणी, लेखन सामग्री, व्याज मिळाले, लॉकर भाडे मिळाले.

४. रिलायन्स उद्योग, वेण्णा विद्या मंदिर, लक्ष्मी हॉस्पिटल, मनोज स्पोर्टस क्लब.

५. वाढावा, तूट, शुद्ध नफा, भांडवल निधी.

१. चालू वर्षामध्ये वापरलेल्या लेखन सामग्रीची निश्चिती करा.

ताळेबंद ०१.०४.२०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
			लेखन सामग्री		४००

प्राप्ती–शोधन खाते ३१.०३.२०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
			लेखन सामग्रीची खरेदी		६,३००

समायोजना :

१) लेखन सामग्री बिलाचे देणे बाकी ₹ १,०००.

२) ३१.०३.२०१९ ला लेखन सामग्री साठ्याची किंमत ₹ १,८००.

वरील माहितीच्या आधारे चालू वर्षात वापरलेल्या लेखन–सामग्रीच्या रकमेची गणना (calculate) करा आणि संस्थेच्या अंतिम खात्यांमध्ये प्रस्तुतीकरण करा.

उत्तर : चालू वर्षामध्ये वापरात आलेली लेखन सामग्री ₹ ५,९००

२ : केवळ वर्गणीचे प्रस्तुतीकरण करा.

ताळेबंद

०१.०४.२०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
अगाऊ मिळालेली (पूर्वप्राप्त)			अप्राप्त वर्गणी :		
वर्गणी २०१८ – १९ची		२०,०००	२०१६ – १७	२६,०००	
			२०१७ – १८	३५,०००	६१,०००

प्राप्ती–शोधन खाते

३१.०३.२०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
वर्गणी					
२०१६ – १७	२३,०००				
२०१७ – १८	३०,०००				
२०१८ – १९	४,१०,०००				
२०१९ – २०	२१,०००	४,८४,०००			

समायोजना :

२०१८ – १९ ची येणे बाकी वर्गणी ₹ ३२,०००.

वरील माहितीचे आधारे ३१.०३.२०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न–खर्च खात्यामधे आणि त्याच तारखेच्या ताळेबंदात वर्गणी या पदाचे प्रस्तुतीकरण करा.

उत्तरे : i) २०१८–१९ या वर्षाची एकूण वर्गणी ₹ ४,६२,०००

ii) ३१.०३.२०१९ ला एकूण अप्राप्त वर्गणी ' ४०,००० (₹ ३,००० + ₹ ५,००० + ₹ ३२,०००)

iii) ३१.०३.२०१९ ला पूर्वप्राप्त वर्गणी (२०१९ – २०ची) ₹ २१,०००

३.

प्राप्ती – शोधन खाते ३१.०३.२०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
वर्गणी :					
२०१६ – १७	२,०००				
२०१७ – १८	६०,०००				
२०१८ – १९	४,५००	६६,५००			

समायोजना :

२०१७ – १८ या वर्षाची अप्राप्त वर्गणी ₹ ६,०००.

मागील वर्षामधे २०१७ – १८ ची अगाऊ मिळालेली वर्गणी ₹ २,०००.

२०१६ – २०१७ ची येणे बाकी वर्गणी ₹ २,५००

वरील माहितीचे आधारे ३१.०३.२०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिताच्या उत्पन्न–खर्च खात्यामधे आणि त्याच तारखेच्या ताळेबंदात वर्गणी या पदाचे प्रस्तुतीकरण करा.

उत्तर : २०१७–१८ ची एकूण वर्गणी ₹ ६८,०००

४. **(केवळ उत्पन्न–खर्च खाते तयार करणे)**

सातारा स्पोर्टस क्लब, सातारा यांचे प्राप्ती–शोधन खाते पुढील प्रमाणे दिलेले आहे. त्यावरून ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न–खर्च खाते तयार करा.

प्राप्ती–शोधन खाते ३१.०३.२०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)			वेतन (Salaries)		५,०००
रोख	४,५००		भाडे (यामधे २०१७ – १८ चे		५,०००
बँक	१२,०००	१६,५००	₹ २,०००समाविष्ट आहेत)		
वर्गणी :			विद्युत शुल्क		१,४५०
२०१७ – १८	४,०००		मुदत ठेव		६०,०००
२०१८ – १९	४४,५००		छपाई व लेखन सामग्री		७५०
२०१९ – २०	३,५००	५२,०००	सामान्य खर्च (यामध्ये ₹ ५०० पुढील		५,५००

प्रवेश शुल्क		८,०००	वर्षाशी संबंधित आहे)		
इमारत निधीकरीता देणगी		७०,०००	क्रीडा सामग्रीची खरेदी		४०,०००
व्याज		६००	शिल्लक (पुढे नेली)		
फर्निचर विक्री		४,५००	रोख	८,९००	
(पुस्तकी मूल्य ₹ ८०००)			बँक	२५,०००	३३,९००
		१,५१,६००			**१,५१,६००**

समायोजना :

१) चालू वर्षाची अप्राप्त वर्गणी ₹ ४,५००

२) चालू वर्षाचे देणे बाकी भाडे ₹ १,०००

३) प्रवेश शुल्काची रक्कम महसुली उत्पन्न म्हणून समजण्यात यावे.

४) क्रीडा सामग्रीचा साठा

०१.०४.२०१८ ला ₹ ६,००० आणि

३१.०३.२०१९ ला ₹ १४,०००

उत्तर : वाढवा (Surplus) ₹ ५,९००

५. "भारतीय कला केंद्र", सोलापूर यांनी ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाची माहिती पुढील प्रमाणे दिली आहे. त्यावरून ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिताचे उत्पन्न खर्च खाते तयार करा.

प्राप्ती – शोधन खाते ३१.०३.२०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)		लेखन सामग्री	६००
रोख	२००	फर्निचर खरेदी	७,०००
बँक	१२,५००	सरकारी प्रतिभूतींमधे गुंतवणूक	१४,०००
लॉकरचे भाडे	४००	'नाटक' संबंधी खर्च	३,०००
प्रवेश शुल्क	२,९००	पोस्टेज	४५०
जुन्या वर्तमानपत्रांची विक्री	२५०	नियतकालिके आणि वर्तमानपत्रे	६००
'नाटक' पासून प्राप्ती	९,०००	पगार	४,४००
मृत्युपत्राद्वारे देणगी	१२,०००	शिल्लक (पुढे नेली)	
सरकारी प्रतिभूतीपासून व्याज	४००	रोख	७००
किरकोळ खर्च	४००	बँक	७,३००
	३८,०५०		**३८,०५०**

अतिरिक्त माहिती :

१) मृत्युपत्रित देणगीचे भांडवलीकरण करा.

२) देणे बाकी पगार ₹ २००

३) प्रवेश शुल्काच्या ५० % रकमेचे भांडवलीकरण करा.

उत्तर : वाढवा (Surplus) ₹ २,६५०

६. **(धर्मादाय हॉस्पिटलचे खाते)**

"राधा–कृष्ण चॅरीटेबल हॉस्पीटल", नागपूरची माहिती पुढील प्रमाणे दिलेली आहे. त्याआधारे ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

प्राप्ती – शोधन खाते ३१.०३.२०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन		रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली) : रोख	८,२३०	औषध खरेदी		४१,०००
वर्गणी	५२,०००	सामान्य खर्च		१,०५०
देणगी (सामान्य)	१७,५००	वेतन (Salaries)		२३,५००
गुंतवणुकीवर व्याज	१०,०००	लेखन सामग्री		२,०००
चॅरीटी शोपासून उत्पन्न	८,५३०	चॅरीटी शो खर्च		५५०
		शस्त्रक्रिया आणि दवाखाना खर्च		४,२००
		उपकरणे		१०,०००
		शिल्लक (पुढे नेली)		
		रोख	९६०	
		बँक	१३,०००	१३,९६०
	९६,२६०			**९६,२६०**

अतिरिक्त माहिती :

तपशील	०१.०४.२०१९ ₹	३१.०३.२०२० ₹
अप्राप्त वर्गणी	३१०	३५०
पूर्वप्राप्त वर्गणी	६००	१५०
औषध साठा	८,०००	११,०००
उपकरणांचे अनुमानित मूल्य	१५,०००	?
इमारत	४०,०००	?
भांडवल निधी	१,७०,९४०	?
१० % गुंतवणूक	१,००,०००	?

घसारा आकारा – उपकरणांवर ₹ १,९०० इमारतीवर ₹ १,५००

उत्तर : वाढवा ₹ १५,८२०, ताळेबंद ₹ १,८६,९१०

७. **पवन – पुत्र हनुमान व्यायाम शाळा, परभणी प्राप्ती–शोधन खात्याचे व्यवहार आणि समायोजना पुढील प्रमाणे आहेत. त्याआधारे ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न–खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.**

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती		रक्कम ₹	शोधन		रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली) : रोख		५,०००	पगार		६,०००
वर्गणी			मनोरंजन खर्च		२,४८०
२०१८ – १९	१८,०००		विविध खर्च		१,३००
२०१९ – २०	४१०	१८,४१०	विद्युत शुल्क		१,२००
देणगी		६,०००	भाडे		७००
मनोरंजनापासून प्राप्ती		५,४००	गुंतवणूक		१५,०००
व्याज		४००	छपाई व लेखन सामग्री		८००
प्रवेश शुल्क		६,२००	पोस्टेज		३,२००
			मुदत ठेव		३,९००
			शिल्लक (पुढे नेली)		
			रोख	८३०	
			बँक	६,०००	६, ८३०
		४१,४१०			**४१,४१०**

समायोजना :

१) संस्थेचे प्रत्येकी ₹ ५० वार्षिक वर्गणी देणारे ५,००० सभासद आहेत.

२) पगाराचे देणे बाकी ₹ १,२००

३) ०१.०४.२०१८ ला संपत्ती पुढील प्रमाणे आहेत : इमारत ₹ ५०,०००, फर्निचर ₹ १५,०००

४) इमारत आणि फर्निचर वर क्रमशः वार्षिक ५ % आणि १० % दराने घसारा आकारा.

५) ५० % प्रवेश फी चे भांडवलीकरण करा.

६) गुंतवणुकीवर वार्षिक ५ % दराने ६ महिन्याचे व्याज येणे आहे.

७) ०१.०४.२०१८ चा भांडवल निधी ₹ ७०,०००.

उत्तर : वाढवा ₹ १९,३९५, ताळेबंद ₹ ९४, १०५

८. (नव्याने प्रारंभ केलेले कला मंडळ)

नव्याने प्रारंभ झालेल्या "जीवन ज्योती कला मंडळ" या संस्थेने खालीलप्रमाणे माहिती सादर केली.

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
प्रवेश फी		२२,०००	फर्निचर		१२,०००
वर्गणी		४०,०००	स्टेशनरी		४,०००
देणगी		१८,०००	कार्यालय भाडे		२,६००
			वर्तमानपत्रे व नियतकालिके		३००
			टेलिफोन खर्च		५६०
			गुंतवणूक		२३,०००
			शिल्लक (पुढे नेली)		
			रोख	७,५४०	
			बँक	३०,०००	३७,५४०
		८०,०००			८०,०००

समायोजना :

१) या वर्षाची अप्राप्त वर्गणी ₹ ५,०००.

२) फर्निचरवर वार्षिक १० % दराने घसारा आकारा.

३) प्रवेश शुल्काच्या संपूर्ण रकमेचे आणि देणगीच्या ५० % रकमेचे भांडवलीकरण करा.

आपणास ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न–खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

उत्तर : वाढवा ₹ ४५,३४०, ताळेबंदाची बेरीज ₹ ७६,३४०

९ **"विठाई महिला मंडळ," पंढरपूरचे ३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती–शोधन खाते खाली दिले आहे. ३१.०३.२०१८. रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न–खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.**

प्राप्ती – शोधन खाते

३१ मार्च २०१८ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)			स्टेशनरी		६,०००
रोख	३,०००		फर्निचर दुरुस्ती		९५०
बँक	२०,०००	२३,०००	भाडे		८,३००
प्रवेश शुल्क		३,५००	पगार		१५,०००
वर्गणी		१९,०००	किरकोळ खर्च		४५०
किरकोळ प्राप्ती		८५०	शिल्लक (पुढे नेली) :		
			रोख	१,६५०	
			बँक	१४,०००	१५,६५०
		४६,३५०			४६,३५०

समायोजना :

१) ०१.०४.२०१७ ला भांडवल निधी ₹ ९०,००० होती.

२) अप्राप्त वर्गणी ₹ ४,०००

३) प्रवेश शुल्काचे भांडवलीकरण करावयाचे आहे.

४) दिलेल्या भाड्याच्या रकमेमधे एप्रिल २०१८ च्या भाड्याचा समावेश आहे ₹ ८००.

५) ०१.०४.२०१७ ला संपत्ती व देयता पुढील प्रमाणे आहेत.
फर्निचर ₹ ९,०००, इमारत ₹ ७०,०००, विविध धनको ₹ १२,०००

उत्तर : तूट ₹ ६,०५०, ताळेबंदाची बेरीज ₹ ९९,४५०

१०. "K.B.P. इंजिनिअरिंग कॉलेज" नासिकचे ३१.०३.२०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती–शोधन खाते आणि अतिरिक्त माहिती पुढील प्रमाणे आहे.

३१.०३.२०१९. रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न–खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली) :		शिक्षक कर्मचारी पगार	११,७०,०००
रोख	१८,०००	विद्युत शुल्क	५५,०००
बँक	१,००,४००	पुस्तके	६१,०००
व्याज	५५,०००	फर्निचर	५१,०००
वर्गणी	२८,३००	लेखन सामग्री	२१,८५०
आजीवन सभासद शुल्क	२५,०००	मुदत ठेव (३१.०३.२०१९)	८,५०,०००
देणगी	७,००,०००	शिल्लक (पुढे नेली) :	
शिक्षण शुल्क	१२,३०,०००	रोख	१६,६५०
सत्र शुल्क	२,००,८००	बँक	२,००,०००
विविध प्राप्ती	८,०००		
प्रवेश शुल्क (महसुली)	६०,०००		
	२४,२५,५००		**२४,२५,५००**

अतिरिक्त माहिती :

तपशील	०१.०४.२०१८	३१.०३.२०१९
पुस्तके	६,००,०००	६,००,०००
फर्निचर	३,१९,०००	३,००,०००
इमारत निधी	१०,००,०००	?
मुदत ठेव	९,१०,०००	?
भांडवल निधी	९,४७,४००	?

१) देणगीची ५०% रक्कम ही इमारत निधीकरीता असून शिल्लक राशी ही महसुली उत्पन्न म्हणून समजण्यात येते.

२) वर्गणी येणे बाकी ₹ ५,३००

३) आजीवन सदस्यता शुल्काचे भांडवलीकरण करा.

उत्तर : वाढवा ₹ ५,५९,५५०, ताळेबंदाची बेरीज ₹ २८,८१,९५०

११. (शाळेचे खाते)

"न्यू इंग्लीश स्कूल", बार्शी, चे प्राप्ती-शोधन खाते व ताळेबंद पुढील प्रमाणे देण्यात आलेले आहे.

त्यावरून ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न-खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

ताळेबंद ०१.०४.२०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
भांडवल निधी	६,४३,०००	रोख शिल्लक	६,०००
		बँक शिल्लक	१०,०००
		इमारत	४,५०,०००
		उपस्कर (Furniture)	७२,०००
		ग्रंथालय - पुस्तके	४५,०००
		संगणक प्रयोगशाळा	६०,०००
	६,४३,०००		**६,४३,०००**

प्राप्ती - शोधन खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली) :			वेतन		९०,०००
रोख	६,०००		ग्रंथालय पुस्तके		१४,०००
बँक	१०,०००	१६,०००	कार्यालय भाडे		१०,०००
शिक्षण शुल्क		९०,०००	छपाई व लेखन सामग्री		२२,०००
सत्र शुल्क		३,०००	विविध खर्च		१२,०००
प्रवेश शुल्क		१२,०००	विमा		१०,२००
देणगी(भांडवली)		६१,०००	क्रीडा खर्च		८,०००
प्राप्त व्याज		२,०००	वार्षिक संमेलन खर्च		९,०००
शासकीय अनुदान (महसुली)		१,२०,०००	फर्निचर		५०,०००
विविध प्राप्ती		११,०००	दुरुस्ती		१५,०००
			शिल्लक (पुढे नेली):		
			रोख	४,८००	
			बँक	७०,०००	७४,८००
		३,१५,०००			**३,१५,०००**

अतिरिक्त माहिती :

१) अदत्त वेतन ₹ ९,०००

२) अप्राप्त शिक्षण शुल्क ₹ १५,०००

३) घसारा आकारा ग्रंथालय पुस्तकांवर ₹ ९,००० आणि फर्निचरवर ₹ १०,०००

उत्तर : वाढवा ₹ ४८,८००, ताळेबंदाची बेरीज ₹ ७,६१,८००

१२. (ग्रंथालयाचे खाते)

मुंबईचे धनंजय ग्रंथालय याचे ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती–शोधन खाते माहिती पुढील प्रमाणे आहे.

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)	५,०००	पगार	९,०००
प्रवेश शुल्क	४,५००	भाडे	७,५००
वर्गणी	२०,०००	गुंतवणूक	६,०००
व्याख्यान हॉलचे भाडे	४,२००	स्टेशनरी	१,३५०
किरकोळ खर्च	२५०	विद्युत शुल्क	८५०
गुंतवणुकीवरील व्याज	९००	पुस्तके	५,०००
		अदत्त खर्च (२०१८ – १९)	५००
		शिल्लक (पुढे नेली)	४,६५०
	३४,८५०		**३४,८५०**

आपणास ३१.०३.२०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न–खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करावयाचा आहे. त्याकरिता पुढील अतिरिक्त माहितीदेखील आपणास उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे.

१) ग्रंथालयामधे ३१.०३.२०१९, ला पुढील संपत्ती होत्या; पुस्तके ₹ ५०,०००, फर्निचर ₹ ६५००, आणि यंत्र सामग्री ₹३०,०००

२) अगाऊ मिळालेली वर्गणी ₹ ५००

३) अदत्त पगार ₹ १,३०० आणि अदत्त भाडे ₹ ९५०

४) प्रवेश शुल्काच्या ५० % रकमेचे भांडवलीकरण करा.

५) फर्निचर आणि पुस्तकांवर वार्षिक १० % दराने घसारा आकारा.

६) १ एप्रिल २०१९ ला गुंतवणुकीची खरेदी करण्यात आली. त्यावर वार्षिक २० % दराने व्याज प्राप्त होते.

उत्तर : वाढवा ₹ ३००, ताळेबंदाची बेरीज ₹ ९६,३००, भांडवल निधी ₹ ९१,०००

१३. **(अप्राप्त खर्च आणि पूर्वदत्त खर्च)**

खालील प्रमाणे पुरविण्यात आलेल्या माहितीच्या आधारे "मोरया स्पोर्टस क्लब, ठाणे" चे ३१.०३.२०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न–खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

ताळेबंद ०१.०४.२०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
भांडवल निधी	६४,५००	यंत्र सामग्री	६९,०००
बँक ओव्हरड्राफ्ट	३८,०००	अप्राप्त वर्गणी	८,०००
अदत्त वेतन	४,०००	पूर्व दत्त विमा हप्ता	२,०००
		फर्निचर	१५,०००
		रोख शिल्लक	१२,०००
		लॉकर भाड्याचे देणे बाकी	५००
	१,०६,५००		**१,०६,५००**

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०२० रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)	१२,०००	शिल्लक (पुढे आणली)बँक ओव्हरड्राफ्ट	३८,०००
वर्गणी	१,०५,०००	वेतन	१७,५००
प्रवेश शुल्क (भांडवली)	९,३००	विमा हप्ता	११,०००
लॉकरचे भाडे	१,५००	व्याज	१,४००
देणगी (भांडवली)	८००	अल्पोपहार खर्च (Refreshment Expenses)	४,२००
		फर्निचर	३०,०००
		शिल्लक (पुढे नेली) :	
		रोख	६,५००
		बँक	२०,०००
	१,२८,६००		**१,२८,६००**

समायोजना :

१) प्राप्त वर्गणी मधे २०१८ – १९ वर्षाशी संबंधित ₹ ३,००० चा समावेश आहे आणि २०१९ – २० ची अप्राप्त वर्गणी ही ₹ १४,००० आहे.

२) ३१.०३,२०२० ला पूर्वदत्त विम्याची रक्कम ₹ २,५०० होती.

३) फर्निचरवर घसारा आकारा ₹ ३,०००.

४) २०१९ – २० चे लॉकर भाडे देणे बाकी आहे ₹ ४००.

उत्तर : वाढवा ₹ ८४,८००, ताळेबंदाची बेरीज ₹ १,५९,४००

१४. (चॅरीटेबल हॉस्पिटल)

"विवेकानंद चॅरिटेबल हॉस्पिटल" लातूरनी पुढील प्रमाणे माहिती पुरविली आहे.

आपणास ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता उत्पन्न-खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

ताळेबंद ०१.०४.२०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
भांडवल निधी	११,००,०००	इमारत	१०,५०,०००
बँक कर्ज	६,५०,०००	रुग्णवाहिका (Ambulance)	४,००,०००
औषधांचे बिलाचे देणे बाकी	५०,०००	औषध साठा	४२,०००
		रुग्णालय उपकरणे	३,०४,०००
		रोख शिल्लक	४,०००
	१८,००,०००		**१८,००,०००**

प्राप्ती – शोधन खाते ३१ मार्च २०१९ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता

नावे **जमा**

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक (पुढे आणली)	४,०००	औषध खरेदी	२,००,०००
वर्गणी	२,२२,०००	(यामधे२०१७ – १८ चे ₹४०,००० सम्मिलीत)	
आजीवन सभासद शुल्क	३०,०००	कर्मचाऱ्यांचा पगार	८५,०००
रुग्णालय प्राप्ती (महसूल)	५,१०,४००	डॉक्टरांना मानधन	४,००,०००
		दुरुस्ती व देखभाल	१८,०००
		फर्निचर	४५,०००
		सामान्य खर्च	१६,०००
		शिल्लक (पुढे नेली)	२,४००
	७,६६,४००		**७,६६,४००**

समायोजना :

१) ३१.०३.२०१९ ला औषध साठ्याचे मूल्य ₹ २२,००० होते.

२) घसारा आकारा : इमारतीवर वार्षिक ५ % दराने आणि रुग्णवाहिकेवर ₹ ३०,०००.

३) आजीवन सभासद शुल्काचे भांडवलिकरण करा.

उत्तर : तोटा ₹ ४९,१००, ताळेबंदाची बेरीज ₹ १७,४०,९००

विद्यार्थी कृती :

१) कोणत्याही एका महिला बचत गटाला भेट द्या व तेथे हिशोब कशा प्रकारे ठेवले जातात याचा अभ्यास करून त्या संबंधीचा अहवाल तयार करा.

२) कोणत्याही शाळा किंवा ज्युनियर कॉलेजला भेट देऊन त्यांच्या उत्पन्न-खात्याचा आणि ताळेबंदाचा अभ्यास करा.

३) सहकारी गृह निर्माण संस्थेला भेट द्या आणि तेथील लेखांकन कार्यपद्धती समजून घ्या.